Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 17 ФЕВРАЛЬ, 1990 ШУ. ★ № 20 (7834). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК платформа проект ювцаш

Боккха лоархIам болаш да

Доккхий хувцамаш хиннад вай мехка укх тIеххьарча шерашка. Эргадоалаш латт вахара дерригa доакъош.

Цу даькъе керттердар да гIалаташ къайла а ца кхухьаш, нийсача новкъа яла вай общество гIерташ хилар. Цунна долча масалех цаI да дукха ха йоацаш КПСС ЦК Пленуме тIаийца парте XXVIII съезда йола КПСС ЦК платформа.

Вай вахар кердадоаккхача, перестройка кIоаргъеча боккха лоархIам болаш да къонача ноахала кхетам лулга. ХIаьта, халкъа образованега гIолла мара дулургдолаш хIама дац из.

Цудухьа се хьехархо хилара тарра, аз къаьстта хьаллоац платформа тIара халкъа образованеи культураи ерригa сфера дегIайоалаяра хьакъехьа аьннар. Цу тIа белгалдаьккхад цу гIулакхага дIадохийташ дар дукхагIа хилийталга, специалисташ Iомабараи кийчбараи дукхагIа терко е езилга, хьехархочун сий лакхдела лоархIаме хилар.

Цхьаннена а къайле яц уж дешаш вай республике кIезига йоакхо еш хилар. Къаьстта Iаткъаш хIама да хьехархой ледара кийчбеш хилар. Цунца дувзаденна да дешархой знанеш эсала йолга а.

ХIанз КПСС ЦК платформа тIа аьннача тайпара парте цу дешай кIоаргга йоакхо еш хуле вай аьттув барга вай общества кхоанен тешшаме лард йолла. ХIаьта из, сона хетаргахьа, вай вахаре керттердар а да.

Цудухьа лов сона парте а паччахьалкхено а лоарзагIа ца йоалаш из чакхдоаккхилга.

М. ГАГИЕВА,
Назрановски района Iаьлий - Юртарча юкъерче школа хьехархо.

Яхъа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

ШийтталагIча пятилетка диълагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяра доккхий декхараш тIаийцад «Чечингавтотранс» территориальни производственни объединенена чуйоагIача автотранспортни предприятей коллективаша. Царех дукхачар шоай доалахьарча автотранспортах бизза пайда а эцаш, толамца кхоачашду шоаш денна дош. Царех цаI я Шуаипов Султана кулгалдеча Шелковской автотранспортни предприяте коллектив. Халкъа боахама мовхьаш дIа-юха дахьара январь бетта задани 119 процент кхоачашъяьй цо. Паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа предприяте водителаша дIа-юха дихьад 900 тонн халкъбоахама тайп-тайпара мовхьаш. Белгалдаккха дезаш да цу бетта цар дукха бензин, доагора-смазочни материалаш кхояьлга.

Иштта дика къахьегаш ба укх шера Мадаев Сайхан керте латтача Сунженски автотранспортни предприяте водителаш. Цар январь бетта задани 130 процент кхоачашъяьй. Цу юкъа заданел тIех дIа-хьа дихьад шибIаь тонн халкъбоахама мовхьаш. Пассажираш дIа-юха кхувларах йолча доходий план а тIеххкоачашъяьй цар.

Республикерча пассажирски автопредприятешта юкъе хьалхалаттачарех я Саркисянц Геннадий Сетраковича кулгалдеча пассажираш дIа-хьа кхувлача Грозненски производственни объединене коллектив. Дерригача технико-экономически хьокхамий январь бетта задани ханал хьалха кхоачашйир цо.

Деша дай бац

ДIадахача шера даим тIехьабусаш, паччахьалкхен декхараш дукха тIадусаш чакхбаьлар А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода технологаш. Цхьабакъда, шоай болх тоабара йола мероприятеш белгала а яьха, доккхий декхараш тIаийцад цар шийтталагIча пятилетка тIеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра. Шу доладенна цаIи ахи бутт чакхбаьннаб. Долче, фуд царна цу юкъа карагIдаьннар шоаш денна дош кхоачашдара. Хьалхарча январь бетта баьча балха итогаша хьахьокхачох духхьал цхьан хьокхамах товарни продукци арахецара заданех мара лоархIабаьбац уж. Завода коллективо кхоачашъяьяц къахьегама овсарле лакхъяра задани а.

Самофинансированен йиззача хозрасчетен кердача системагIа къахьегача предприяте коллектива балха тIа керттерча хьокхамех да потребителашта поставкаш яра дола договорни декхараши паччахьалкхенна пайда белгеи кхоачашдар. Цу хьокхамех а гаьнна лоархIаьяц из. Ер шу доладелча денз хIанзлехьа завода технологаша шоай смежникашка договорни декхарех дIа ца кхоачийташ йисай цхьа миллиони 52 эзари сома маьха тайп-тайпара продукци. Арахецача продукцега дIабода мах планагIа лаьрхIачул дукхагIа ба. Из бахьан долаш, иштта технологически, режим телхаеш, материально-технически Iалашо во еш моттигаш нийсъяларах пайда бара задани а кхоачашъьяц цар.

ШИЙ БАЛХА МУТIАХЬА ВОЛАШ

Шоферашта дика хов: карбюраторал чоалханегIа а бочагIа а хIама яллац автомашинах. ХIаьта цул снхагIа «мух» йоагIаш-м лаха а хала да. Бакъда, йоккха опыт, дика кулг-говзал йолчун бе кхаьчачул тIехьагIа тIерайоал царна из «мух».

Назранерча АТП карбюраторщик Джандигов Белан царна «дарба» деш хьавоагIа ткъо шу совгIа ха я. ХIаьта Iа дIахаьттачул тIехьагIа укх сиглен кIала цул дикагIа болх а хетац Белана. Иштта безабенна болх беча хана кIаьдлац йоах саг, ерригa уйла цо дIа а лаьце. Сина салоIам хул цун, хIаьта цунга хьажжа мара хано къа а вац.

Ше цаI мара веце а кхычахьа санна хьагулдаь шоай ремонтага «хьежаш» дада карбюратораш гургдац шоана цун цехе. Ханал хьалха хьавай а, ца кхуй цIагIа чубихье а (цIагIа а ба цун инструментий кхоачам) ше тоабе болабаь карбюратор дIачакх ца баьккхача Iелац Белан. Цудухьа коллективо сий ду цун. Цу сийна тешал деш я дезача деношка цун наькх тIа къегаш хула «Трудового Красного знамени» яха орден а къахьегама ветерана медаль а. Тешаме лелаю Белана ший къахьегама пост.

М. КАРАЕВ.
Автора сурт.

ГIишлонхошта — дукхагIа материалаш

Вай мехка кхыча регионашка дIауха Нохч - ГIалгIайченера гIишлонхой цIагIа совца а беш, царга къахьегийтара бола болам республике дIаболабарца дувзаденна къаьстта доккхий декхараш хьалхашка латт карьероуправлене болхлошта. ХIана аьлча, дIадахача шерашкарчул гIишлон организацешта дикка дукхагIа лоаттае еза цар нерудни гIишлон материалаш. Цу даькъе шоашта тIалатта бехктокхам бовзача цар хьинар кхо ца деш къахьег пятилетка тIеххьарча шера. Нормативно - цIена продукци арахецара январь бетта план 100,5 процент кхоачаш а яь, соахка цу юкъа арахийцачул 9,3 процент дукхагIа продукци арахийцай укх шера. Нерудни гIишлон материалаш арахецара задани 105,1 процент кхоачашъяьй. ПланагIа лаьрхIачул тIех арахийцай уж итт эзар кубически метр.

Иштта дика да карьероуправлене коллектива кхы мел дола технико - экономически хьокхамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра январь бетта задани кхоъи ахи процент тIеххкоачаш а яь, из лакхъяра чотагIа кийчъяьй цо планал тIех арамел хийца продукци. Паччахьалкхенна пайда бара задани толамца кхоачаш а яь, 75 эзар сом пайда баьб цо бетта.

Къаьстта дика къахьегаш я Аргунски карьерера къона инженер, комсомолец керте латтача яхлагIча арендни участка коллектив. Ерригача карьероуправлене планал совгIа кийчъяьча нерудни гIишлон материалех дукхагIъяраш цо арахийца я.

Б. БАШИРОВ.

ДИККА АЙЛУРГДА СИЙ

ЧIоагIа уйла тIаяхийта йийшай аз КПСС ЦК февральски (1990 ш.) Пленуме могаяь тIаийца парте XXVIII съездага йолча КПСС ЦК Платформа проект. «Парте политика керттервар — саг» яхача цун шоллагIа раздел чакхйоалача аьннад укх тайпара дешаш: «МоллагIча законагIа йоацача совленаштеи льготаштеи духьала я КПСС, цу гIулакха тIа йизза гласность хилийтара тIехьа а я. Коммуниста е гIулакха тIарча сага цхьаккха бокъо яц духхьал шийна бола аьттув леха. ЦIендаь дIадаккха деза шийгарча балхах шийна болча аьттонна пайда ийбелга».

Цхьабакъда, ца доагIаш а шоашта болча пайдана а коммунисташа, кулгалхоша леладеш дола гIулакхаш вайна юкъера дIадаьлча дикка айлургда цар сий. Цу даькъе дукха масалаш доаладе йиш я са. Мехка халкъа боахама рузкъа дебадара шоай хьинар кхо ца деш къахьегаш болча мехкдаьтта доахарел бурувдеттарел, машинашъерел, кхычарел фу даь тIех ба уж, законагIа ца йоагIа совленаш а енна, царел лакхагIа хIана латт уж? Царна лаьрхIа я республика спецклиника, больница, лакхе хьоахабаь болхлой санна уж лелац юкъарча транспортаца, уж шоаш меттел цар истий а дезал а служебни машинашца лел, салоIача деношка а тIехьа. Республика партийнии советскии болхлошта лаьрхIача столовешка кхача а маьха дарегIа ба. Керте латтача коммунисташтеи предприятейи организацейи кулгалхоштеи енна совленаш йийца а варгвац. Сона хетачох уж а кхыдола а гIулакхаш вIалла а нийса дац.

М. ПАРАГУЛЬГОВ,
Нохч - ГIалгIай химически завода пластмассови цеха начальник.

ХАРЖАРХОШЦА ВIАШАГIКХЕТАР

Шалински района Новые Атаги яхача юртарча клубе дуккха нах бар гулбенна. НГIАССР халкъа депутаталла кандидат оттаваьча парте Нохч - ГIалгIай обкома хьалхарча секретараца Д. Г. Завгаевца харжархой вIашагIкхетар дар цига. Эггара хьалха дош нийца къамаьл дир кандидата тешаме саг волча, «Предгорный» яхача совхоза парткома секретара Л. Л. Хункерханова. Д. Г. Завгаева биографи а йийца, цо белгалдир, юртарча къахьегамхошта кандидат дукхача хана денз вовзаш хилар а цар из лархIар а. ВIашагIкхетаре къамаьл даьча юртхоша М. Гаркаева, А. Гайсумова, совхоза механизатораша У. Абдулкадырова, М. Исмаилова, клуба заведующе А. Масаева, «Предгорный» совхоза директора А. Демильханова йийцар юртарча наьха проблемаш, белгалйир шоаш кандидата лу наказаш.

— Са программе керттердар да, — аьлар К. Г. Завгаева — вай республике мел даха къамаш цхьан цIен дезал санна дегIадоаладар. Вай мехка кхыча моттигашка нийслуш дола ийрча гIулакхаш вайгахьа вIалла нийсдалийта йиш яц. Наха юкъе, къамашта юкъе доттагIал хилар чIоагIа лоархIаме да. Нийса дац нах тоабашта бекъабенна хилар а. Из хIанз республика цхьайолча моттигашка долаш да. ХIаьта цунах дош хургдац. Кулгалхой хоржача хана, цар къаманга, тайпага ца а хьожаш, цар хьинарга, шоай гIулакх довзаш хиларга, наха юкъе цар сийдеш хиларга хьежа деза вай. Цахаддаш, чIоагIа хила деза цар нахацара бувзамаш. Назрановски, Ножай - Юртовски, Сунженски районашка хиннача митингаша бIаргадайтар цхьабола кулгалхой халкъацара хийрбаьнна хилар, шоай балхаш шоашта цхьа пайда баккхара цар леладаьлга. Из вIалла мегийта йиш яц.

Республике дукхха проблемаш Iоаеннай, аьлар Д. Г. Завгаевс. Наха медицински гIулакхаш дара а соцкультбыта объекташи фусамаши хьалъяра а, кхыйола проблемаш а я уж. Иштта эттача гIулакхашта тхо раьза дац. Уж тоаде деза. Уж тоадара варианташ дукхха я. Керттера да дика къахьегаш хилар.

Новоатагински хоржамий округа проблемаш ювцаш Д. Г. Завгаевс чIоагIо йир, ший мел бола низ уж снхха къоастаяра тIабохийтаргба, аьнна. ХIанз укх шера юрта культура ЦIа хьалде болалургба гIишлонхой, цунца хургья спорткомплекс, хьалъе йолалургья больница, яь яргья школа, ерригача юрта газ чуюлларгья.

Хьалхалаттарий опыт

Кердачоа тIакхувш

Ялат, дулх, шура, тха, юртбоахама кхыйола продукци паччахьалкхенга йохкара планаш тIеххкоачаш а еш, 2 миллиони 778 эзари сома пайда бир соахка Шелковской района Ленина цIерагIча колхозо. Цул совгIа, юртбоахама продукци дукхагIа яккхаран йохкаран дIадахача шера аьржача социалистически яхьа итогех хьалхара моттиг яьккхарг а лаьрхIа, ахчан премии КПСС райкома, райисполкома карара кара тела ЦIе байракхи елар цун коллектива. ТIеххьарча ткъаьх шера цIаккха а ца хинна хIама дар из. Цу толамга кхача шоашта новкъостал даьчох дувц тахан колхоза правлене председателa ХУЧИЕВ Олхазур Хожахмедовича.

Лаьттах, цунах пайда эцара формехи методехи дукха дувц тIеххьарча хана газеташ тIа, журналаш тIа. Цунах лаьца дукха къамаьлаш хилар СССР халкъа депутатий Съездашка. Цу деша хьакъехьа нах тайп-тайпара уйлаш йолаш ба. Цхьабакъда, массарна мотташ керттера дар цаI да: маварра цхьа да хила веза лаьттан. «Лаьтта — ахархошта» яха В. И. Ленина васкет кхоачашде деза.

Цунах пайда эцара балха юкъейоалаяь моллагIа кеп товш я, нагахьа санна ахархочоа а паччахьалкхенна а из накъайоалаш яле. ХIаьта сона хетачох, кхаш ладерий болх вIаштIехьбаккхара эггара дикагIа кооперативно - арендни яр я. Иштта хеташ ба тха колхозхой а. Эггара хьалха цу хьисапе къахьега болабелар боахама жа леладераш, тIаккха дIадаха шу долалуш кхоккхе а кхаш леладу механизированни отряд, соми баьцадаараши, кхеду бригада. ВIашагIъеллар селекционно - племенной болх бара «Волна», «Элита», «Мощность» яха кооперативаш. Лоацца аьлча, хIанз кооперативно - арендни хьисапе болх ца беш боахама ерригача производственни участкех шурий ферма мара йисаяц. Реконструкци а я цига къона доахан доаладича арендагIа болх бе раьза я цун коллектив а.

Ше-шегIа цIаьхха хьахинна хIама дацар колхозхой къахьегам кердача хьисапе вIаштIехьбаккхар. Аренда а кооперации а юкъейоалаялехьа дукха дийцар нахаца. Кхаш, хьайбаш леладеча бригадай, звеной кулгалхоща иттех заняти чакхъяьккхар, царца увттаергйолча договорий, экономика хьакъехьа хьехамаш деш.

Производства дай шоаш болга, хьатIадоагIаргдола рузкъа духхьал шоашта карагIдаьннахчох мара тийша хургдоацилга кхетадаьчул тIехьагIа, наьха къахьегама овсарле геттара лакхъелар. ТIеххьара дехке баланзар нах а тхо — колхоза кулгалхой а. Цунах тешал деш дола масалаш доаладергда вай. Иштта, бIаь гектарага диллача цигара даьккха дулх лурчогIа хинначул 10,2 процента лакхделар соахка, 88 килограмм тIаккхийтар хIара кхоабача Iаттагара йоакхка шура, ялат дохкара планаш тIеххкоачашъярал совгIа, из ма эшша дIадера фуна дита, 540 тонн колхозхошка договорашка хьежжа дохка, 82 тонн пенсионерашта мах боацаш дIадала, 1400 тонн совгIа хьайбашта доакъара лаьрхIа кийчде а хилар. Декхарех цIаккха а лоархIа ца беш хьанхача соми баьцадаараши кхедечара кхыметтел паччахьалкхенга сом бохкара план 26 процент, харбази пасти—41 процент тIеххкоачашйир. Бахача нахага дехкар задани 161 тонн йолаш 260 тонн баьцадаараш.

Арендни, кооперативни, бригадаш, отрядаш вIашагIйохкаш, болх хьабе моттиг йоацаш дукха колхозхой бисар, керттерча даькъе экономисташ, бухгалтераш, специалисташ, и. кх. дI. Масала, лурчогIа 126 саг вар царех духхьал шоай окладех алапеш ийдеш. Соахка царех 14 саг мара висанзар. Арендатораша шоашта ца эшандаь мукъабалийтача пу нахах вIашагIъелла я керттерча даькъе аз ювца баьцадаараш леладу бригада. ХIанз гуш да бухгалтераш а экономисташ а лаьтта тIа толаме болх бе ховш болга.

Цхьабола специалисташ бригадашта юкъебахар.

ХIаьта малагIа пайда хилар наха? Хьаьцаргъя вай, масала, коммуниста Цаболов Казбека кулгалду кхоалагIа бригада. Соахка январь бетта договор оттадеш план еннаяр царна 80 тонн люцерна ги а кхедеш, 1500 тонн йол кийчъе, цул совгIа, яьккха юртбоахама продукци безам болчча йохка. АрендагIа болх бешше фу план я ювцар? Иштта хаттар де мег цхьаволчо. ГIулакх миштад аьлча, хIанзарчоа из йоацаш йиш яц. ХIана аьлча, хьалхашка оттадаьча декхарал дукхагIа продукци яккха гIертаро мара айяц наьха къахьегама овсарле. Из доацаш, планал совгIа яьккхачох мах дукхагIа лу колхозо а паччахьалкхено а арендаторашта. Лоацца аьлча, соахка планал дукхагIа 16 тонн люцерна ги а даьккха, 374 тонн йол Iалаш а яь, цунах 164 эзар сом ийцар бригада коллективо, долче, хIаранена 8,4 эзар сом гаргга кхаьчар. ХIаьта, арендагIа а доацаш бригада хьисапе цар къахьийгача хана — лурчогIа цар бетта алапи дацар юкъера лаьрхIача 107 сом мара.

Кхы а цхьа масал. Колхозаца договор а оттадаь дукха дулха кхее хьанкарч, царна доакъар Iалашдара лаьтта дIайийцар соахка Онищенко Дина Николаевнас кулгалдеча фермас. Цкъа-дале, ялат чуийцар колхозе гIолла даьккхачул ворхI центнер дукхагIа долаш, хIара гектара тIара 28 центнер, шозлагIа - дале, дулха хьанкарч дIаелар хIаране дозал 128 килограмм, е лурчогIа хинначул 49 килограмм езагIа йолаш. Планал совгIа яьккхача продукцех ийцар а долаш дIалаьрхIача, цу фермерча хIаране бетта алапи юкъера лаьрхIача 600 сомага дIакхаьчар. Кхы а доккагIа алапеш да соахка планаш тIеххкоачашъяьча арендагIа жа леладеча Балаева, Акбулатова, Басханова, ДжимкантовгIар Ширванеи Геланеи, Одуева, Савруева, Атюгеева, Закаева, Нунаева, кхычар кулгалдеча бригадашкарча наьха.

Иштта ба аренда низI Лаьттах Закон арадаьлча из кхы а дегIабоагIаргхиларах теш.

Цхьабакъда, арендагIа болх бешше цхьацца къоалаш де, кхыбараш Iехабе гIерташ, лерттIа болх хьа ца бешше ахча ийде гIертараш а нийсбелар тха боахаме соахка. Цар цIераш йоахаргъяц аз. Цу наьха кхел колхоза коллективо ше къоастаергья. Цул совгIа, договорага хьежжа планагIа боахама йоагIача продукцех хьа ца луш йисачох мах а Iобилла безарга цар. Иштта ба колхозои арендаторашеи баь барт.

Арендно - кооперативни хьисапе лерттIа болх хьабе аьттув ца боалийташ дар а да дукха. Хьал тоаденнилга хайначул тIехьагIа, цу боахамагара махулла дукхагIа хьадаккха гIерташ ба административно - бюрократически системе. Цар еча ерригача новкъарлонех дийца а варгвац, цхьабакъда, цхьайолчарех ца аьлча Iелац. Масала, колхозо пайда ийцача хIара киловатт-сахьат электроэнергех цхьа кепиг тел колхозо. Цунца цхьана, боахама юкъера хьаьнна къаьстта къахьегама коллективаш йоландаь, кооперативашкара хIара киловатт-сахьат электроэнергех 3—5 кепиг доаккхаргда, аьнна. хоам баьб. Из геттара ла йиш йоацаш, лерттIа волча сага керта чу доагIаргдоацаш хIама да. ХIана аьлча, хьал дикагIа долча боахама юкъейоагIаш а тха колхоза балхаш деш а коллективаш я.

Колхоза правлени раьза ца хилча, тха чота тIара ахча даккха бокъо яц агропрома (хIанз тхо долча агрокомбинат оал цунах) президиума. Цхьабакъда, тхогара ца доагIаш из дIадаккха дукха бахьанаш корадоагIа цунна. Масала, планаш кхоачаш ца еш, из бахьан долаш зе хиле болхлошта алапех дIадала ахча доацаш дус цхьадола боахамаш. Иштта нийсделча хьал дикагIа долча боахамашка команда йоагIа, агропрома чота тIа иззал ахча дайта деза, тIехьадусача боахамашта новкъостал дара аьле. Цу гIулакха раьза ца хиннача, духьала баьннача боахама лац тIехьагIа, разнарядкагIа йоагIаш йола керда техника, запасной оатхалаш, эша удобренеш, кхыдар. Цудухьа дIа ца делча далац деха ахча, кхыбараш пIелг пIелгах ца тохац баьгIача хана низ кхо ца беш къахьегаш Iоадаьр. ТIехьагIа юхалоре а дацар хIама. Цу тайпара, хIама хьа ца дераш кхаба безараш тIатеIла къахьегараш хул-кх. ТIаккха сенна юкъейоалаеш я аренда, кооперации?

Соахкара шу толаме чакхдаьккха дале а, дIадахача диъ шера планагIа дIа ца луш ялат, сом, баьцадаараш, баьца витаминни хьоар, люцерна ги тIадисад колхоза. Цудухьа карарча пятилетка тIеххьара шу къаьстта а чоалхане хургда тхона. Из ха а ховш, укх шера чуэцаргболча хьувкъама ма хулла тешамегIа лард йолла гIерташ къахьег хIара колхозхочо. ХIанзле цу даькъе цхьацца толамаш а даьхад. Дика дегIадоагIаш да соахка толашагIа йолча агротехнически ханашка дIадийна ка бола ялат. Зяба аьхад бIаьсти дIаювргйолча культурашта хьакъоастадаь дерригa лаьтта. ХIанз тIатеIла органически удобренешца хьаьндеш да из. Кхашкара балхаш тахан а тIехьа дIадоладе кийча я техника. Из толам баккхийтар — укх шера денз арендагIа болх беш йола мехмастерске коллектив. Тоъал Iалашдаьд дIадувргдола фу, удобренеш, и. кх. дI.

ДIаяздаьр
М. ХАМАТХАНОВ.

Парте райкомий пленумаш

14 феврале парте Сунженски райкома пленум хилар. Цига дийцар организационни дош.

Пленумо КПСС райкома хьалхарча секретара декхарех цо еннача заявленегIа мукъаялийтар В. В. Попова.

Парте районни комитета хьалхара секретарь хоржалга чакхдаьккхар альтернативни ларда тIа. КъайлагIа кхаж тассара бюллетена тIа оттаьяр Ю. В. Камбулова — Серноводски сельхозтехникума директора, Р. М. Татиева — «Серноводский» совхоза парткома секретара кандидатураш.

КъайлагIа кхаж тессачул тIехьагIа КПСС Сунженски райкома хьалхарча секретаралла а бюро членалла а харжар Татиев Мажита Руслан.

Пленуме къамаьл дир парте Нохч - ГIалгIай обкома секретара С. М. Бекова. Пленума балха дакъа лаьцар КПСС обкома организационно - партийни а кадрови а балха отдела заведующе В. М. Данилеца.

* * *

Селхан, 16 феврале, КПСС Ачхой - Мартановски райкома пленум хилар. Цига дийцар организационни дош.

Iалам лорадара Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен комитета председателa хьалхарча заместителалла хьожаваьрца дувзаденна Р. А. Базгиев парте райкома хьалхарча секретара декхарех мукъа валийтав пленумо.

Парте райкома хьалхара секретарь хержав альтернативни ларда тIа. КъайлагIа кхаж тассара долча бюллетена оттаьяр ер кандидатураш: «Урожайный» совхоза юкхьанцарча партийни организаце секретарь Р. Ш. Анзаев, «Самашкинский» совхоза директора И. З. Байдуев, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома инструктор С. С. Керимов.

КъайлагIа кхаж тессачул тIехьагIа КПСС Ачхой - Мартановски райкома хьалхарча секретаралла хержав Анзаев Руслан Шахидович.

Пленуме дакъа лоацаш хилар, къамаьл а дир парте Нохч - ГIалгIай обкома шоллагIча секретара П. Н. Громова.

Депутаталла кандидатех

ДИРЕКТОР

«Красный молот» завода производственни объединене коллективо ший хоржамашта хьалхарча собране РСФСР халкъа депутаталла кандидат оттаваьв шоай директор Мусалимов Геннадий Мухаметсалимович.

1954 шера авиационни училища курсант а волаш, дIаболабаьб цо ший къахьегама никъ. 1964 шера Уфимски авиационни институт йистейаьккхачул тIехьагIа мастер а волаш болх бу цо. Наха дег тIа вина, болхлошта чIоагIа везаш, лоархIаш хинна саг массавар раьза а волаш хорж завода генеральни директоралла. Цо боа а бинзар наьха тешам.

Вайна хоьш ма хиллара, Геннадий Мухаметсалимович цу объединене кулгалде отталехьа дукхача шерашка вIаштта тIехьаюсаш хьайоагIаш хинна завод. ХIанз план кхоачаш а еш лерттIа болх беш я. Хаттар отт укхаза, мишта вIаштIехьдаьннад цу завода иштта толамаш даха? Хала дац цу хаттара жоп дала.

Балха толамаш доахараш нах ба. Из тIехдика кхетадеш ва кулгалхо, цудухьа эгтара хьалха из хьежар наьха йоахо е, цунца айбир цо къахьегамхой производствацара безам.

Цул тIехьагIа кIоаргга уйла а еш, цо хийцар хьалха кIал хинна производственни структура. Директоро дIаболабаь никъ къахьегамхой дагара бар, цар хьаллаьцар Мусалимова йоалаь объединени йиллараx йола предложени. Хьалха вай маалара, цо йоахо йир хIанз кхоачамбоацаш эттача хьале кхачан продукташца болхлой Iалашбара, цу гIулакха объединене юкъайоалайир «Гельдиген» яха совхоз, хIаьта общественни кхачан комбинат йиллар, болхлой дийнача чкъаьрашца Iалашбара, уж кхедерашца йIаьххача ханара договор оттадир, предприяте вIаштIехьдаьккхар, болхлошта дика йола маьхк елга.

Къахьегамхой хьашташ кхоачашдеча иштта бизза теркам тIабахийта безаш гIулакх да цар унахцIено лораелга, салаIа моттиг вIаштIехьйоаккхилга. Цу хьакъехьа доккхий хувцамаш даьд завода кулгалхочо. Нахах ший дог лазарга хьежжа принципиально оттадир цо болхлой унахцIено лораелга профилактически гIулакх дара дола дош. Масала, мах боацаш цергашта дарба де а протезировани е а вIаштIехьдаьккхад, цул совгIа Нальчике, Боржоме, Анапе Каспийски Iаьржачен фордаш тIа болхлошта салаIа моттигаш яьй.

Майрра ала йиш я новкъост Мусалимов шиш болаш, бехктокхаме, доагIар хьадехаш кулгахо ва, аьнна. Цудухьа къахьегамхошта везаш а сий деш а саг ва из. Цун оамале белгал дар ниийсхо е. Цудухьа хIаравар воагIа из волча шийн бала а нийце, хIаранена ха а ховшийна могаш дола гIо-новкъостал директора дергдолга.

Нахах дог лазаш а къахетаме а из хилар хьахьокх городе эгтара хьалхачарца 50 эзар сом республике хатар хиннача наха цо дIахьожадаь хиларо, гIашлой тIаьш дахкаро, нах чубаха цIеноищ хьалдаро, хIаьта Беркат - Юрта шовзткъе итт цIагIа йовхала система оттаяро.

Мусалимова оамале кхы цхьаькха белгало а я. Цхьан тайпара дегIа лазар кхийтача е къоанала кIалбисача наьха йоахо еш из хилар. Масала, В. И. Ленина цIерагIча Берий фонда, цкъара йола шприцаш эцара, г. Грозный тоаяра дIадахьийтад 200 эзар сом, г. Грозне маьждиг хьалдара 15 эзар сом.

Бух боацаш йоккха я Мусалимова сага еш йола уйла. Цунна массаза а дагIлатт саг. Из бакъду заводе болх беш пенсе баха нах цо цIаккха а биц ца болийташ хиларо. Иштта завода пайдан фонда тIара хIаранена пенсена кхы тIа 100 сом тIатехад укх шера.

Цхьан багара доагIаш санна заводе мел волча саго йоах, укх перестроечни чоалханерча хана халкъа Iаьдал Мусалимов санна волчун кара хила деза, цудухьа оаха из депутаталла харжа кандидат оттаваьв.

Ший низ, хьинар кхо ца деш къахьегаш ва из. Депутаталла ше хорже де лаьрхIар а дIакхайкадаьд Геннадий Мухаметсалимовича. Нагахьа санна ше хорже цо дакъа лаца лерхI республика правовни пачхахьалкхе хьаяра, хIара граждании социальни лоравара, мехка дисциплинен порядоки чIоагIъяра тIехь хьадда къовсам лоаттабара юкъе, къамашта юкъе вIаши долча гIулакхий конституционни формаш эргаьха тоаяра, кхалнаха - ноаношта йоахо яра, нах пенсиони дикагIа Iалашбара, городе экологически цIена технологеш юкъейоалаяра: г. Грозне «Жилье 200» яха программа кхоачашъяра хIанзарча хьисапе берий бешамаш, яслеш, школаш, спортивни сооруженеш, унахцеIно лораяра объекташ хьалъеча финансови новкъостал дара.

Вузий, техникумий, ПТУ дешархошта стимулировани яра духьа кхы тIа льготаш ялара тIехьа хила.

«Красный молот» производственни объединенеа кулгалде Мусалимов Геннадий Мухаметсалимович ниисваларах доккха дика кхаьчад коллективага.

Лоацсача хана цо хьалхаьяккхар дуккхача шерашка тIехьюсаш хинна из предприяти.

Новкъост Мусалимов эггара хьалхарча аргIана саг дага латташ, цун йоахо еш ва, цудухьа цо кулгалдеча коллективо дикагIа къа а хьег. Оалача дешаца, деча гIулакхаца, наьха хьинар айде къахьегама безам тIабахийта хов цунна.

Т. МАЛЬСАГОВА.

Къахьегама ресурсаш: мишта пайда эц царех

Балха моттигаш Iалашъю

Вай республикерча кхыча районашка санна чIоагIа ира латт Ачхой - Мартане а хьаде хIама а доацаш, лелаш бола нах мамогта дукхагIа балхаш тIа дIаниисбара дош. Царна къахьега моттиг хилийтара хIанзчул кхо шу хьалха Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совето баьча соцамга хьежжа районе хоадамболлаш йола программа оттайир. Из чакх а йоаккхаш, укхал хьалхарча кхаь шера деш хIама доацаш лелача нахах 1250 гаргга саг балхаш тIа дIатарве лаьрхIар района кулгалхоша.

Цу лостамагIа таханалца хьа царна карагIдаьннар фуд? Къахьега моттиг йоацаш лела нах производствана юкъеозара йола программа кхоачашъелга Закон а хинна дIаэттад Ачхой-Мартановски районе.

Самашкински консервни заводе хьалийр сомий керда цех, цига балха дIаниисвир 60 консервщик. Реконструкци а яь, шерийр райпищекомбинат, «Новосельский» яхача совхоза сок йоаккха цех, цу шиннахьа къахьега дIаийцар везткъа гаргга болхло. Ах бIаь саг балха тIа дIатарве вIаштIехьдаьннад «Самашкинский» совхозе 30 моттиг йола берий беш. Закан-юрта свинарник, фельдшерско - акушерски пункт, шлакоблокаш арахеца цех хьаелларах.

Дхьа юрт е боахам бац районе де хIама доацаш лела нах чусоцабара тIадерзадаь балхаш ца деш. «Ореховский» совхозе 90 моттиг йола берий беш болх бе йолаялийтарах, цига балха дIаэттар ткъо саг. ХIанз йистейоалаш латт цу юртарча юкъерча школана хьатIаеш йола здани. ТIаккха цига болх бе йиш хургья вийтта сага. «Орджоникидзевский» совхозерча сом чакхбоахача цехана еш хинна реконструкци чакхъяьннай, хьал а яь, болх бе йолаялийта плодоовощной продукци йокъаяра йола цех, хьайийлай шлакоблок еш йола участок. Цу гIулакхаша таро хилийтар боахаме хьабе болх а боацаш, лийна 40 гаргга саг къахьега волавалийта: «Урожайный» болх бе доладалийтар быта яхача совхозе хьал а дь, цIа, культура цIа, фельдшерско - акушерски пункт. Из бахьан долаш цу организацешка керда балха дIаоттаве йиш хилар де хIама доацаш лийна ткъо саг.

Укх тIеххьарча шин шера райпотребсоюзе болх бе йолаялийтай универмаг, кафе-кондитерски, специализировании мебельни тика, райзаготконторе, 500 тонн баьпадаарашта лаьрхIа овощехранилище, гIишлон материалаш йохка тика, иттех школьни буфет. Цу организацешка дIатарвир везткъа гаргга саг.

Массанахьа санна, Ачхой-Мартанерча юрташка дукхагIа хьаеллаш латт халкъа боахама а бахача наха а чIоагIа эшаш йола тайп-тайпара продукци арахеца кооперативаш. Таханарча денга цига хьайийлай 72 кооператив. Цхьаннахьа балха воацаш лийнна 300 саг къахьега волавалийта вIаштIехьдаьлар из бахьан долаш. ХIанз царех биззача низаца болх беш я итт кооператив. Цар дIадахача шера арахийца халкъа эша товараш, бахача наха даь бытовой гIулакхаш 450 эзар сома маьха да. Цул совгIа, духхьал дIадахача шера патент а нийца, шоай цIагIа болх бе волавеннав 90 гаргга саг.

Лакхе белгал мел яьха мероприятеш чакхъяхарах 1987 шера районера деш хIама доацаш лийнна 452 саг балха тIа дIаниисвелар, лурчогIа — 460 саг, хIаьта соахка — 550 саг. Цу масалаша къаьгга хьахьокх бе болх боацаш лела нах производстве дIатарбара районе дукха хIама делга. Укх тIеххьарча шерашка дукха балхаш ду укхаза наькъаш тоадеш, кердадараш дехкаш, наьха цIеношка, производственни помещенешка газ чуюллаш, водопроводаш ехкаш. Цига а дукха болхлой къахьегаш ба. Укх шера цхьоалагIа квартал чакхъялалехьа районе болх бе йолалуш я асфальтови завод.

ХIанз укх сахьате цхьаккха тайпа хьаде хIама а доацаш, районе цIагIа Iеш ва къахьега йиш йола кхо эзар совгIа саг. Царех шиъ ахи эзар саг хIанзалца вай мехкарча кхыча регионашка дIаухаш, болх беш хиннаб. ХIаьта хIанз уж санна бараш къахьега чусовцабара республике дIаболабаьча боламагIа вайцигарча гIишлон организацеш къахьега чIоагIо яь ба. ХIаьта 550 саг тхоай районе балха тIа дIаниисбе низ кхоачаргба тха пятилетка тIеххьарча шера, — аьлар райисполкома председатела заместитела Домбаев Хьамида. Из оаха дергда керда бытовой мастерскеш, кооперативаш хьаеллаш, цIагIа къахьегаш бола нах дукхагIа хулийташ.

Б. КОСТОЕВ.

Наха гIулакх де хьожаргва

Кхыметтел райсовета депутаталла хIара мандата тIехьа къовсаш лоаттабеш виъ-пхиъ кандидат ва. Цо хьахьокх Советий лохера звеньяш а халкъо лоархIача, доал дулургдолча, наьха йоахо ергйолча викалех вIашагIйоххка гIертилга. Са къамаьл хилар Ленински райсовета № 93 йолча хоржамий округе гIолла депутаталла кандидатаца, «Юрист» яхача правови кооператива консультант-правоведаца, Грозненски халкъа тIахьожама комитета штатни йоацача юридически отдела заведующеца Картоев Iумара Йоакъапаца.

— Йоакъап, тахан массене а юкц дукха ха йоацаш чакхъяьнна КПСС ЦК Пленум, сона бакъахьа хетар цун балхах лаьца Iа хьайна хетар аьлча?

— Аз теркам тIабахийта йиппар цу Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева яь доклад. ХIаьта са белгалдаьккха безам бар, цу Пленумо, вай общество политически хьисапе дегIаххувлача керттера моттиг дIалоацаргхилар. КПСС кризисера араяла гIерт шийна чухь кардинальни реформаш яра наькъаца. Сталина ханара, сеца лаьттача шерашкара догмаши стереотипаши тIа ца эцара наькъаца. Из, сона хетачох, парте чухь революци яр санна хIама да. Перестройка шерашка вай общество хьахинна демократически, общественно - политически боламаш лархIа деза аьлар докладчика. Из аз кхетадечох, КПСС-с дIахо йодача хана вай мехка кхыйола политически партеш хьахилара новкъарле ергьяц яхилга да. Цу тайпарча позицес вай общества демократизаце процессаш кIоаргъяра гIо дергда. Иштта Пленуме белгалдаькхар, СССР Конституце тIара КПСС советски общества кулгалдеш а лостам телаш а я, яхаш, йола 6-гIа статья дIаяккха эшаш хилар. ХIаьта, цо дерриге доал Советашта дIадалара а дукха партийни система хьаяра а дола дика хьалаш хьакхолдрга.

— Йоакъап, сона хов хьо хьалха балха хиннача «Чечингавтотранс» объединене № 1570 автоколонно коллектива РСФСР депутаталла кандидат оттаве лаьрхIа хинналга а, Iа из предложени тIа ца ийцалга а. Сенца дувзаденна дар из?

— Бакълув хьо, хьалха балха хиннача предприяте СТК со РСФСР депутаталла кандидат оттаве гIертаца яр. ТIеххьарча хана аз эийра цхьабола кулгалхой фунна-гIа-моллагIа даь а доал дара лакхерча эшелоне юкъебаха гIертилга. Царех дIа ца кхета лаьрхIар аз. Из коллективага дIахайтар, нагахьа санна оаша со моттигерча Совет депутаталла кандидат оттавой цига шоана дукхагIа накъаваргва, аьнна. ХIана аьлча районни Совета депутат хиларах тарра, нагахьа санна со хорже, Ленински района масштабашка болх баь Iе лаьрхIа вац. Сона хов, СССР халкъа депутатий статусах долча Закона ерригача лакхе латтача Советашка, кхыметтел СССР халкъа депутатий Съездага кхаччалца предложенеш тела, запросаш е уж кхоачашъелга хьадеха йиш йолга. ХIаьта из аз юрист хиларах тарра, де доагIача бесса дергда.

— Иштта хила а веза наха дукхачарна юкъера хьахержа депутат.

— Из иштта ца хилча варац, хIана аьлча наха кIордадаьд доккхий къамаьлаш, яьсса лозунгаш. Царна деза шоай материальни хьал тоадалар, хьалха гучадалийта хинна гIалаташ дIадахар. Бакъда, хIанз перестройка дIайолаь пхи шу дале а, халкъа вахар тоаденнадац, духовни оагIорахьа кIезигдукха дикагIча оагIорахьа хувцамаш хиннадале а. Гласностей демократен сага сакхетам мукъабоаккхаш латт. Цхьабакъда, пунца деррига а чакхдалац. Наха лов тикашна продукташ, промышленни товараш хилар, транспорт лерттIа лелар, унахошта доагIIача тайпара дарба дар, хIара дезал фусамаца Iалашбар. ХIаьта хIанз цар на деррига а тоадеча, Iалашдеча новкъостал дар шоай викалаща — депутаташца дувз.

— Йоакъап, хIанз сона бакъахьа хетар Iа хьай программах лоаца дийцача.

— Са программа тIа керттерчарех да социалистически - правови пачхахьалкхе хьаяр. ХIаьта из дара аз ерригача боарамий Советашка гIолла къахьегаргда, нагахьа санна сайх депутат хуле. ШоллагIдар, мамогта кIоаргагIа харжархой проблемаш тахка тохкаш, уж низ ца кхобеш кхоачашъергья. Уж къестаеш «экономика сагагахьа ерзаяра» принципагIа болх бе беза. Вешта аьлча, воаш къамел деш дар сага эшараш терхнал деш мара хьаде йиш яц. Наха ца дезаш дола хIама хьалхадаха бокъо яц. Иштта са программе я харжархой социально - бытовой хьашташ тоадара пункт. Цунах, аз цхьадолча даькъе лакхе дийцар. Халкъа депутатий Ленински районни Совета решени е соцам тIаэтарца (из цу Совета территоре тIа законни низ болаш хилчахьа бе дац) коммунальни службай практика юкъейоалае лерхI прибалтийски республикай опыт. Цига нагахьа санна еха коммунка-ши тоаяв лехаш енна заявка ханнахьа кхоачаш ца йой, квартира дас цу бетта коммунальни гIулакх дарах йоагIа налог дIаяла ца езаш мукъавоал. ХIаьта вайна дика ма хой коммунальни службаша мишта болх бу. Иштта са программа тIа белгалла моттиг дIалоац медицинас, вай дехача наькъаша, экологе, культура, къаман метташ дегIаккхувларо.

— Йоакъап, хIанз шоай «Юрист» яхача кооператива балхах лаьца дувцал тхона?

— Оаха вIашагIъелла кооператив кхаь сагах латт. Из предприятешта, организацешта, бахача наха правови гIулакхаш де лаьрхIа я. Мадарра аьлча, оаха дебиторски декхар тIера дIадоаккхача, боахамашта юкъе договораш деча, къахьегама а производственни а дисциплина чIоагIъеча новкъостал ду. Наха хеттача тайпара гIулакх де вIаштIехьдалац, тхо Iе дезаш йола помещени хIанз а тоаяь ца ялар бахьан долаш. Бакъда, хьатIабоагIача бетта тхо биззача боараме болх беш хургда.

Интервью яьр М. БАРАХОЕВ.

Харжархоша хьаллаьцав

Галашка бахача наьха собране № 131 йолча округе гIолла Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаталла кандидат ваьв Орджоникидзе цIерагIча колхоза тракторни бригада учетчик Мякиев Султан.

Из хьинар дола саг дика вовваш ва юрта. Султан ваьв 1936 шера ахархочун дезале. Юкъера школа яьккхачул тIехьагIа колхоза бухгалтер, тIаккха 1965 шера Ростовки юртбоахама институте бухгалтерий курсаш чакхйоах цо. ДIахо йодача хана, Галашкински бархIшерарча школе хьехархо а дешара даькъа кулгалхо а хиннав Султан.

1971 шера Галашкарча юртарча Совета депутаташа председателалла хержачул тIехьагIа, цига болх бу Султана 1974 шерага кхаччалца. Цу хана Совета планаш, хIара шера 105 — 110 процент кхоачашъяь хулар. Болх дика барах Сийлен грамоташ, ахчан совгIаташ тийннад цунна. 1975 шера колхозе тракторни бригада учетчик хул цох. ХIанз а цу балха тIа ва Султан. Из болх колхоза дика пайда хургболаш лелабу цо. Султана ниiсхо лелаендаь, чIоагIа раьза ба цунна механизатораш.

Укх деношка харжархошта ший программа дIайовзийташ ва халкъа депутаталла кандидат. Галашке халача метте улл. дукха да цига наха эшараш, къаьстта во да цига долха наькъаш, яц кагийча наха салаIа моттиг, иштта кхыдараш. Из деррига къоастаде лаьрхIа ва кандидат.

Т. ХАШИЕВ.

ЛОАРХIАМЕ БАЛХАШ ДУ

ДIабахача январь бетта дерригача технико-экономически хьокхамий паччахьалкхен план тIехкхоачаьннъяь «Южэнергохимзащита» яхача специализировании управлене кавказски участка коллективо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа итт эзар сома маьха балхаш дир цо Нохч-ГIалгIайчен теплоэлектроцентра л а ш к а, Чир-Юртовски заводе, Дагестанерча фосфорни тухий заводе оборудовани мукх ца янитара. Из толам баккха вIаштIехьдаьннад массе а йолча производственни участкай болхлоша хьинар кхо ца деш къахьегарах.

Белгалбаьнна дика къахьегаш ба укхаза ремонтникаш Матаева Людмила, Зданович Александр, Пономарев Виталий, Гусеев Валентин, Ахаев Султан, кхыбараш. Цар хIара сменагIа нормаш 110 — 115 процент кхоачашъю.

Х. СУРУДЖАНЦ.

Исторе оагIош

ГIАЛГIАЙ ПОЛК ДУНЕН ТIЕМ ТIА

XX-гIа бIаьшере чакхйоалача, доккхий общественно-политически хувцамаш хулача, экономически культурнии доккхий хIамаш карагIдувлача а уж лаьгIлуча а вай сиха йодача хана политологаша, экономисташа, культурен искусстван деятелаша тIехь - тIехьа дукхагIа теркам тIабохийт бIаьшере йолаеннача хана эггара белгала хиннача цхьан событена — дунен хьалхарча тIема историена. Из теркам хьахинаб дунеп тIа деррига чулоацаш хиннача хувцамий бахьанаши маIаня кIоаргагIа а кIийле йолаш а довза гIортарца. Из тIом латташ а чакхбаьннача тIехьагIа а хиннача хувцамашта юкъе, дувца а мича деза, эггара а лоархIаме хилар Сийлахьйоккха Октябрьски социалистически революци.

Дуккхача а даькъе «Сердало» газет дешарий безам ба цу тIема юкъе Къулбаседа Кавказа лоамарча халкъий викалаша, къаьстта аьлча гIалгIаша лаьцача дакъа истори довза. Бакъда, Къулбаседа Кавказе революце событеш кийчъяр а дегIайоалаяр а хоалуш хиларга диллача, новкъа хете а, вай историе цаI мара йоаца, ца йовза оагIув яц из. Из бакъдеш да «Къулбаседа Кавказа халкъий историе» дукха ха йоацаш араьннача 2-ча тома тIа цу деша историе хьакъехьа хьдда хIама ца хилари фактически гIалаташ хилари.

Хьалхxе а кийчо еш болх бар бахьан долаш цхьоалагIа дунан тIом болабеннача хьалхарча бетташке а вIашагIтеха, дIаяхийта йиш хилар ялх полкаx латта Кавказски дошлой дивизи. Уж полкаш яр: хIараяр. йиъ сотнех латта 2-гIа Дагестански, Черсий, Татарски (Азербайджански), Нохчий, ГIалгIай, Чергизхой. Из дивизи йовзаш я «Дики дивизи» («Акха дивизи») яха во цIи йоаккхаш хиларца а.

Лоамарой фронте бахара деррига дукха бахьанаш дувцалургдац газета статья тIа. Из иштта дале а, эскара уж доакъош хьахиларен Къулбаседа Кавказе революци хилалехьа хьалха а из йолча хана а хиннача общественно-политически процессашта лоамароша - фронтокикаша яьча воздействен керттерча бахьанех аланза даргдац.

Полкаш хьахилара этнически лоаттам ше, цар дошлой бола ди (бусалба ди) хьахьокхаш да Кавказски дошлой дивизи тIом бе лерхIаш вIашагIтохарал совгIа, политически хьакъехьа де лерхIа хIамаш долаш а хьаь хилар. ДагадоххарагIа аьлча, хIара полкаца молла вар. Масала, юххьанца денз ГIалгIай полка молла Горбаков Товбот-Хьажа вар.

Халкъаш мукъадахара болам Росcе йолаш хиннача революционно - демократически процессаш чIоагIа дола дакъа а хиннача хана, хIаьта импере йистошкара низаш из бIарчча йолаш йисара кхераме айттача хана тIема юкъе дакъа лацара къамех болча нахах эскара доакъош вIашагIтохар эрсех доацача халкъаша монархически строй хьаллацар санна дIахьокха гIертар царизм.

Кхы кIезигагIа лоархIам болаш дацар хила тарлуш долча тIема хьале нах общественни гIовттарах ше лораялар духьа Кавказски администраце «бахача наха юкъера эггара сатем боацен тIом бе кийча болен нах» полкех дIатеха фронте бахийтар а.

XIX-ча бIаьшере а санна, дивизе полкаш хьахулийтар хIара полкаца 560 дошло а волаш. Шоай лоIаме полкаца боагIача наьха чотагIа Iалашйора уж, говраши кхыдола эшараши лора юрташ карча наха. Юххьанца шоай лоIаме болхараш къоастабаьчул тIехвагIа, 1915 шера бIаьсти денз 1917 шера бIаьстенга кхаччалца йолча хана Къулбаседа Кавказе массаза а дахаш хьадоагIача халкъаша шоай чотагIа хIара полка кийчйора 250 сагах латта пхиъ запасной сотня. ХIара тIема саг кийчварга дIадодар 300 а кхы дукхагIа а сом. Цун дIауйла йича дика кхетадергда тIема кийчо ярга мел дукха рузкъа дIадахийта дезаш хиннаб ахархой, мел бокха бала тIаотташ хиннаб царна.

1914 шера сентябрь бетта Къулбехьен-Малхбузен фронте кхаьча Кавказски дошлой дивизи юкъеяхийтар инарала Брусилова 8-ча армена дIаенна хиннача II-ча кавалерийски корпуса. Цу хана денз дивизе кхоалагIча бригаде хиннача Чергизхой полкаца цхьана 1917 шера август бутт тIаккхаччалца хадданза тIем тIа хилар ГIалгIай полк.

Кавказца дIаккхачалехьа Къулбаседа-Малхбузен фронта эскараша беш хиннача тIемал эргаш ка йоалаш тIом беш Къулбехьен-Малхбузен фронта эскараша 280 — 300 километрага кхоачаш Дунаец яхача долача хи тIа тIехьашка даьккхадар, австровенгерски эскар, ший тыле Перемышль яха крепость го баь чу а лоацаш.

ОагIонаш тIема керда кийчлуча хана ка йоалаш тIом беча фронта хьале эггара доккхагIа денал долаш хила йийзар дивизе. Соединене флангашта юкъе бувзам лоаттабе, моастагIчун транспортни коммуникацеш йохае, эггара керттера дар —моастагIчун оагIонгахьа хьинаре разведка лоаттае езаш декхар дар дивизе. Цу хьакъехьара тIема болх къаьстта боккха хинна дIаэттар Къулбехьен - Малхбузен фронта эскараш йоккха Карпатски операци яра кийчлуш доакхача хана (из операци йIаьхъелар 1915 шера 23 январера денз 11 апрелага кхаччалца). Цу операце 12-ча кавалерийски дивизеца цхьана дошлоша а гIашлоша а хадданза 17 дийнахьа тIом беш моастагIа тIехьашка ваьккхар Сан яхача додача хи тIа кхаччалца, цига чIоагIало а лаьцар.

Цу тIемашта юкъе денале дакъа лацарагIа ГIалгIай полка 80 дошлочоа Георгиевски крести медалаши яла оттадир. Царех вар човнаш хинна новкъост беш латтача тIема юкъера кIалхарваьккха Матиев Мороз. Уж тайпа совгIаташ деннарех бар Дзауров Хьусейн, Котиев Дуда, Гагиев Бота, Муталиев СаIийт, кхыбараш. ШоллагIча степена Георгиевски крест делар хьалхагIа эрсий-японций тIем тIа денале дакъа лацарагIа 4-чен 3-чен степена кресташ денна хиннача Мамятиев Алсбика, вахмистр хиннача Бекмурзиев Бексолта, урядника Киев Османа.

1915 шера Iай Къулбехьен - Малхбузен фронта эрсий эскараша яьккха тIема котало цу шера эггара тIехьара яр. Цул совгIа, бIаьсти Горлицки операци хулача хана тIехьашка даьхадар уж эскараш, хьалхагIа хьалаьца хиннача территоре цхьа дакъа моастагIчоа а дусаш.

ГIалгIай полка, ерригача дивизена а санна, низкъала хилар эскара гIашлой доакъош тIехьашка довлийтара моастагIа юхасецавеш 1915 шера май бетта баь арьергардни тIом. Из тIом баьча хана ГIалгIай полка 2 сотня тIехъяьлар эрсий позицешта духьал тIом бара австрийски гIашлой эскар гуллуш хиннача Тулава яхача юрта. ХIаьта вокх сотне цIаьхха атака яь дохадир моастагIчо дагалаьца из хIама. ХIаьта шоллагIча дийнахьа иштта атака йир ГIалгIай полка 4-ча сотне а, цига моастагIчун 70 бIухо а вувш. ХIаьта гIалгIашта юкъера 6 саг вийр, 9 сага човнаш хилар. Из хиннача шоллагIча дийнахьа тIом беш кхы 23 гIалгIачоа а хилар човнаш.

Дивизе даьча тIемий журнала тIа къаьстта белгалваьккхав ГIалгIай полка ординарец дошло Орцханов Хизар. 28 мае Кавказски туземни дивизе 3-ча бригада командираца цхьана цо юха а соцаяь, тIехьашка яьккхар моастагIчунга букъ берзабаь хинна 215 ополченчески гIашлой дружина.

Пхе дийнахьа вIаштта салаIа йиш йоацаш тIом бе бийзар дивизе 13 сотне, царех 4 гIалгIай яр. «Бийсана никъ беча хана дукха болча дошлоша шоаш говраш тIа баггIаше а наб еш бIаргагора сона», — яхаш дувцар 3-ча бригада командира.

— Говрашта тIера бессача хана журал бе йоаллаш ше кулг айдаьча тайпара наб ееш хийла дошло вар, говр дIаяха дукха ха йоллаше а. ГIаш болхача хана совкIаьлбенна, мейна беха нах санна, дIа-са эгар бIухой». Боабеш хиннача нахагеи чIоагагIа духьал овтта безаш хиларгеи диллача иштта хила доагIар этта хьал (5 дийнахьа тIом беш кавказцех вийнавар 119 саг), хIана аьлча кавказций 13 сотни, Амура дехьарча казакий 4 сотни, ополченчески 2 дружина яр тIатаьIача 6 батарейца, тIом беча 12 австрийскин германски батальонашта духьала латташ. Из бахьан долаш цар йиш хилийтар эрсий 33 армейски корпусага додача хин вокх берда йисте чIоагIъяла а тIехьашка довлачара юхасаца а.

1915 шера аьхки а гурахьа а Днестра тIа оборонительни тIом беча дивизе сотнеша лайнар мел хала хиннад дувцаш ер масал доаладергда вай. 30 июне сарахьа австрийций шиъ ахи полко Днестра сехьа а яьнна, тIехьашка яьхар Амура дехьарча казакий полка сотнеш. Цу батальонех цхьанне дIалаьцар Кулаковце яха юрт. Из бахьан долаш цо ший аьрдехьарча флангах хоадайир Днестра берда йисте уллача Гродек яхача юрта дIагIаэза хинна гIалгIай 3-гIа сотни. Цхьан оагIорахьара Днестра аьттига берда йистерен шоллагIча оагIорахьара Кулаковцерен беча тIема юкъе ниисъелар из сотня. Бийсана Гродек а йита, хьун юхерча тIо болча дукъ тIа окопаш а йоацаш сецар сотня. Полка командира Мерчулес цунна новкъостала яхийтар гIалгIай ши сотняи 33-гIа къаьстта йола Донски казакий сотняи. Шин бийсанен цхьан дийнахьен 2 июле IуйрийнгаI кхаччалца юханийзар йиъ сотне шоай тIех низ бола моастагIа, кхыметтел окопашка ховша а йиш йоацаш. Шоай метта командованес керда бIухой доакъош хьадахкийталца позицеш дIахецанзар цар.

1915 шера сентябрь тIакхоачача хана ГIалгIай дошлой полкацарча нахах Георгиевски крести медалеши енна 400-нел совгIа саг вар. Бизза бола Георгиевски кавалераш хилар (Инъэ а степена Георгиевски кресташ долаш) милице юнкер Дзагиев Эсаки (эрсий-японций тIем тIа дакъа лаьца а вар из), вокккагIвола урядник Местоев Хьаж-Мурди. Цунна еннаяр Росcе тIема хьакъехьарча союзникий французски тIема медаль а.

ТIема событешка эрсий эскара эггара дикагIа ка йоалаш хилар 1916 шера июне денз августага кхаччалца баьцIи хеза брусиловски тIом. Белгалъяьнна цу хана массехказа майра тIом беш хилар Кавказски туземни дивизе полкаш.

Город Станислава тIатеIIа тIом беча хана германски гIашлой полка духьал ГIалгIай полко яь атака шерра цIи хеза хилар. Езержаны яхача юрта юхерча моастагIчо лаьцача чIоагIаленна духьала тIом беш эрсий гIашлой эскар кIалдисар, хьуладала дезача а эттар. ТIаккха инарала Гагарина приказ делаь ГIалгIай полка моастагIчоа атака е аьнна. Из атака еча хана цунга хьийжача кавказций 2-ча бригада командира Половцева дивизе штабага хоам бора: «Сона бIаргадайра полковника Абелова (полка командира помощник) команда а телаш, цхьа берд а хинна, яьржа а яьржа, ГIалгIай полк Езержаны яхача юрта тIа хьийдар, вай гIашлой эскара юхе гIолла тIех а яьнна, юрта чухьийдар из. Е еттача йоккхийча топашта а е еттача вешта топашта а, пулеметашта а юхатоха магаизар из хьаийдда еш йола атака. МоастагIчоа из тIакхувш хилар сацанзар боад белча мара. Из атака Iалаьмате боккха лоархIам болаш хилар: моастагIчоа тIом чакхбаьннаб аьнна хеттача хана сарахьа, из тIеххьарча ший чIоагIален тIара ваькхар».

Цу тIем тIа гIалгIаша хьаьккхар пхорч чудола яышкаши артеллерийски парки а йолаш снарядашца 5 йоккха топ, карадоалавир 100 совгIа саг. Цхьа йоккха топ дIаьаккхар из атака хьаллоацаш хиннача Чергизхой полка сотнес. Укхаза белгалдаккха доагIа вIалла дага а доацаш из атака хиларагIа тIехьашка боалача 46-ча Прусски полка корзагIбаьннача салташа йоккхийча топех ежа йоахна говраш хьаяста ца кхувш, ткъенаш а тедаш дIайигар.

Ювцаш йолча атака лоархIам къоастабеш, белгалдаккха деза, массе тайпарча герзаща кийчъяча пехотана духьала кавалере ю атака, тIема Iилмо могаеш ца хиннилга. ХIана аьлча цу тайппара атака аьттув болаш хилара таронаш геттара кIезига я.

Лакхерча Керттерча командоване штабо дерригача эскарга баьча хоамагIа из геттара йоккха ка йоалаш атака йир бахьан долаш ерригача дивизех майра дивизи я аьнна цIи тиллар. Из атака еш майра тIом беш велар 4-ча сотне командир штабс-ротмистр Базоркин Къарам-Солтен 19 дошлои, 38 сага човнаш хилар.

Из атача ювцарца дувзаденна белгалдаккха доагIа ца вовзача а профессиональни воацача а цхьан историка ший тайпарча фальсификаце предмет а хинна из дIаоттар. Газет дешарашта ний-

Толамий новкъа

Ткъа пхиъ шу дизад «Грознефтехимремстрой» трест вIашагIъелла. Из хьахилар цул хьалха хиннача № 1 йолча гIишлон-ремонтни управленех. Треста коллективо хьабенача къахьегама наькъах, из хьахиларах, цуьна хьалхашка йиттача халонехи проблемехи, карагIдийннача толамех лаьца дувцар дехаш тха штате воацача корреспондента массехк хаттар дир цхьоалагIча гIишлон-ремонтни управлене начальникага Матвеев Иван Андреевичага.

Хаттар: мишта хьахилар трест, сенца дувзаденна дар из вIашагIйоллар?

Жоп: Ховш ма хиллара треста 25 шу мара дизадац, хIаьта тха управлени цул дукха йоккхагIа я. Управлени хьахилар Грозненски мехкдаьтта техникум чакх а яьккха, со укхаза мастерала хьожаваьча 1956 шера. Цу хана ремонтно-монтажни контора, СУ-1, «Грознефтезаводстрой» вIашагIа а теха хьайир «Грознефтезаводы» объединене СМУ-1. Цунна кулгалде оттаваь эггара хьалхара начальник вар НГIАССР заслуженни гIишлонхо Ликсутов Михаил Иванович. Цул тIехьагIарча 34 шера цига верригга а кхо начальник мара хиннавац. Со виълагIа ва, аз укхаза болх бу ялхайтта шу дизад.

Хаттар: трест хьаялехьа фу балхаш деш яр шун СМУ-1 коллектив?

Жоп: Керттерча даькъе хьалдора наха чубаха мехндаьтта чакхдоахараштa лаьрхIа цIенош, берий бешамаш, капитальни ремонт йора установкашта, новкъостал дора юрта боахама. Масала, Шелковской района Черняевская яхача станице хьалйир оаха МТС-а комплекс, Кизляре мастерскеш, кхыйола объекташ. Тха управлене ларда тIа трест вIашагIъеллачул тIехьагIа, ший аргIагIа тха СМУ-1 хьахилар СРСУ-1, СРСУ-2, ремонтно-механически завод, механизаце участок. Долче, хьалхашка эттар керда декхараш а. Царна юкъе лоархIаме моттиг дIалоацаш яр «каспийски» яха мероприятеш аьлча а, хьалъе езаш хилар массехк насосни, канализационни системаш, бIеха хий Шолжа чу дIачуухийтаргдоаца блокаш. Экологически гIулакхашта лаьрхIа деш балхаш дар уж. Керттера дар бIеха хий Каспийски форда чу дIачуухаргдоацаш гIулакх делга.

Хаттар: Ткъаь итт шу совгIача хана малагIа объекташ хьалъяьй оаш, — Иван Андреевич, цар цIераш йоахалургьярий хьона?

Жоп: Цар массане а цIераш яьха а варгвац, уж чот янъ варгвоацаш дукха я. ХIара объект хьалъеча кIезига къахьегам дIабахийтабац оаха, цудухьа уж йиц а лац. Оаха хьалдаьд заводской районе итташ дола дукхa квартираш йола вIаштIара даь цIенош, иштта дукха цIенош хьалдаьд Катаяма цIерагIча, Черноречье яхача поселкашка, В. И. Ленина цIерагIча проспекте. Иштта тха гIишлонхоша хьалдаьд В. И. Ленина цIерагIча ДК-на хьалхашка латта баьча памятник, Сийлахь-боккхача Даймехка байнача пожарникашта - турпалашта дола памятник, «Грозгипробиосинтез» институтана хьалхашка латта памятник. Оаха тхоай вахаре цIаккха а йовргйоацаш юкейита лер я из.

КIезига яц тха коллективо хьалъяь производственни объекташ а. Царех я В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводера сернокислотни установкаш, Iанара камераш, фильтровальни отделени, Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводера газови компрессорни, цхьайолча заводашкара хозфекальни сеташ, ГрозНИИ опытни заводера цеолиташи катализаторашт ю установкаш, царна эшаш йола бийдала блок. Тха гIишлонхоша реконструкци йир ремонтно-механически заводана.

Хаттар: Треста 25 шу дузача дийнахьа хьоаха ца бича баргбац из сийдола нинъ хьабена бола гIишлонхой, инженерно-техническа болхлой, гIулакхера нах, малашб уж?

Жоп: Царна юкъе ба правительственни совгIаташ тиййнараш, сийлен цIераш еннараш. Царех ба итташ долча шерашка тресте къахьегаш бола бригадираш Ширшиков Владимир Анисимович. Пауков Александр Дмитриевич. Кулебякин Николай Агафонович, Черномазов Анатолий Алексеевич, Линчунов Юрий Васильевич, Семенова Александра Константиновна, къахьегама ветеран, участка начальник Дмитриевский Виктор Константинович, кхыбараш. Сона га а гуш, хьалхкийна башха-дийна производственникаш ба уж.

Шоай юбилейна дог гIоздоаха производственни толамаш доахаш накъабаьхкар гIишлонхой. Дерригача технико-экономически хьокхамий дIадахача шера план кхоачашйир цар 5 декабре.

Беседа яьр **З. АЮБОВ.**

Доазол дехьара

«Ватан»—из «даьхе» яхилга да

Кабул яхача города йисте, машарерча хана горожанаш салоIаш хиннача моттиге я «Ватан» яха комплекс. Кабуле сенсацеш лаха гIерташ безам боацаш вера укхаза, цхьа нагтахьа мара багIац. Вакъдар ала дезаций, со а безам боацаш вера укхаза.

«Ватан» — из укх цхьайтта шера вежараш дIа-хьа боабеш беча тIем тIа дай боацаш бойла диса бераш чуIеш йола моттиг я.

Со «Ватане» кхаьчар, бераш, Iуйрийна дуаш дола хIама а диаь, теника театра спектаклага хьежаш дагIача хана. Залера хьахозача берий беламах теша хала дар, дукха ха йоаццаш царна — да а нана а, е царех цаI дийна во тIакхаьча хиларах.

Цу берий цIено болх бу бархI шу да, из 1981 шера, тIехьагIо Афганистана президент хиннача Наджибуллас хьадийлар. «Цу шерашка «Ватана» бойла диса барI ах эзар бер тIайийцад, — дувц «Ватана» директора Нафас Джайхида. — Тахан укхаза ялх беттагара 17 шерага кхаччалца ха яьнна 1100 бер да».

Лохарча дегIара йола пхе бера нана Нафас «Ватане» балха ера «Афганистана кхалнаьха общестевера». Цул хьалха из Бадахшан яхача провинце центре Файзабаде НДПА городской комитета секретарь яр. — Духхьал дIаала деза из чоалхане, дукха денал эшаш болх бар, аьнна. «Ватанера» болх а аттагIа бац йоах Нафас, — хIана аьлча, хIара дийнахьа цар бала, гIайгIа бIарагуш вола саг воха ца вохаш а бераш дезаш а хила веза.

— Тхо виъ бIаь саг ва воспитателаш, хьехархой, — дIахо дувц Нафас. — Укхаза эггара зIамагIбараштa лаьрхIа отделени я. Деша даха ха йола бераш сердалон министерства оттаьча йиззача школьни программех цхьоалагIчара цхьайттлагIча классе кхаччалца дешаш да. Цул совгIа, лакха говзал йолча хьехархоша дIахьоча къахьегама урокех бераш сурташ дехка, токарни станокаш тIа болх бе Iомалу, цар иштта кIувсаш хьаду, барзкъаш тег, кога гIирс хьабу. Тхо тхоай берашта лакхера дешар хьийха ца Iеш, царна вахаре накъаяргйола профессеш караерзае гIерт. Оаха тхоай керттерча декхарех лерхI бераш дог нийса хургдоацаш хьалхкхедар.

«Ватане» гIолла хьожаш сона бIаргадайра укхаза мел йоахо еш зIамига бераш Iадувшадора, иштта школьни кабинеташка бIаргаийра бераша шоай кулгашца хьаянь хIамаш. «Ватана» кхувшбоагIараша кхерах хьаянь изделеш, кIувсаш моллагIа говзанчаш а хьагаргболаш дар.

Цхьан комнате са къамаьл хилар шахматех ловзаш ваьллача шин кIаьнкаца. Царех цаI Кундуза гарггарча юртара Ахтар Мохаммад вар. Иштта дар цун лоацца дола, бакъда гIайгIах, балах диза истори: «Са да ахархо вар, — дувц Ахтара. — Цкъа юрта ера «Афганистана исламски партe» банда. Царна керте лаьттачо са даьга аьлар, устагI а бийна тхо тIаэца деза Iа, аьнна. Бакъда, са дас из де тиганзар, бераш кхаба хIама дац, аьнна. Цо из аларах эгIазбахача бандиташа са да вийра».

ШоллагIвар — Парван яхача провинце центрера Чарикарера Мобарез вар. Цун да а нана а дийнад. Мобарез ший вешийца «Ватане» кхаьчар. КIезига-дукха ха яьннача гIолла воша «Ватанера» берий группаца СССР-е болх бе вахийтар. Хьай вешах цхьаккха хIама хой хьона, аьнна, аз даьча хаттара жоп луш Мобареза со сурташ тIа долча йоккхача стенда дIа тIа а вига царех цхьане тIара хьахьекхар школьни доскана хьалхашка латташ вола кIаьнк. Оаха дIа-хьа наьхаташ язду, совгIаташ кхухьийт, — аьлар Мобареза. — Са а безам ба из волча СССР-е деша ваха.

Юхе латтача Нафас Джахидага хьаттар аз Советски Союзо низагIа афгански бераш дIакхувл, царех даьлах тешаш боаца нах бар духьа, яхаш, цхьайолча герзацарча оппозицей лидераша дувцачох фу хет, хьона, аьнна.

— Эггара хьалха белгалдаккха безам бар. — йоах директора. — Советски Союзо тхона интернат вIашагIйоллача докккха новкъостал даьлга. Шоана бIаргадайна менгеш, школьни предметаш, оборудовани — из дирригa советски новкъостал. Берашта тIаювха пальтош тхона советски новкъосташа яйтай. ХIанз Хайратона порте Советски Союзера хьадоагIа мовхьаш Iайнад, цу даькъе «Ватана» лаьрхIа дайтараш а. Халахете а, уж хьаэца таро яц тха, оппозицеша Хайратон-Кабул яха наькъ тIа гIолла мовхьаш дIа-са кхахьара чIоагIа новкъарле еш хиларах.

— ХIаьта, афгански бераш низагIа Советски Союзе дIакхувл яхаш дувцачун хьакъехьа, — дIахо дувц Нафаса — ала безам ба са: Советски Союзе баха безам хиннараш советски оагIоно тIаэца лаьрхIа хиннaчул дукха дукхагIа бар. Тха бераш керттерча даькъе деррига Iадаташ афгански дараш санна долча Юкъерча Азе дах. Берашца цхьана Советски Союзе дIабахаб тха воспитаталаши хьехархойн. Масала, ислам хьехаш ва тха афгански молла. ХIаьта цо хьахьокх берий даьлах бола тешам боабе гIерт яхилга харц долга.

Интернате НДПА членаш ца хиннача наьха бераш дIайидой оаша, аьнна, аз даьча хаттара жоп луш, директора аьлар: укхаза бера дай парте хилара е ца хилара терко йиц. Аз шуга аргда: тхо долча да дай оппозице оагIорахьа бола бераш. Тхона, уж дерригаш керттерча даькъе — машаре Афганистан хьалъе езаш бола нах ба.

Тхо укхазара дIадолхаш хьахезар чIоагIа таташ. Из Кабула деш дола ракетни дов дар. Тхона гонахьа хинна бераш ракета Iоежача оагIорахьа дIадайдар: из зIамигача берашта салаIара лаьрхIача корпусашта юкъе Iоежаяр. Ираза, пхьан сага хIама даьдацар. Берашпара къастача хана аз царга хаьттар, «Ватанера» арадаьлча малагIа вахара никъ лаца безам ба шун, аьнна. «Лор, хьехархо, яздархо, космонавт», — аьнна цIогIаоч техар бераша. ХIаьта зIамигача Саид Мирзас са кулг а лаьца цIенхаштта аьлар: «Тхо дерригаш тIаийцар, тхона вахар деннар «Ватан» я. хIаьта из тха «даьхе» я, цудухьа миччахьа мара ца хиларах цун духьа къахьега безам ба са, шийна даь дика дицде йиш яц. ХIаьта иштта аз дех шуга дунен тIарча дерригача берашка дIаалар: эггара чIоагIагIа оаха сатувсар, тхона дагадоаллар — цIий Iоухийташ, тха дай, ноаной, йижарий, вежарий боабеш тха лаьтта беш бола тIом сихагIа сацабар».

Санду сайга даь дехар кхоачашдеш аз дIахайт шуга гаьнарча Афганистанера зIамигача кIаьнка дагардар, иштта, со теш, из массане хьаллоацаргхиларах. Дунен сообщество афгански лаьтта машар оттабеча гIо де декхарийла я.

Кабул.

Руслан СИКОЕВ,
АПН соб. корр.

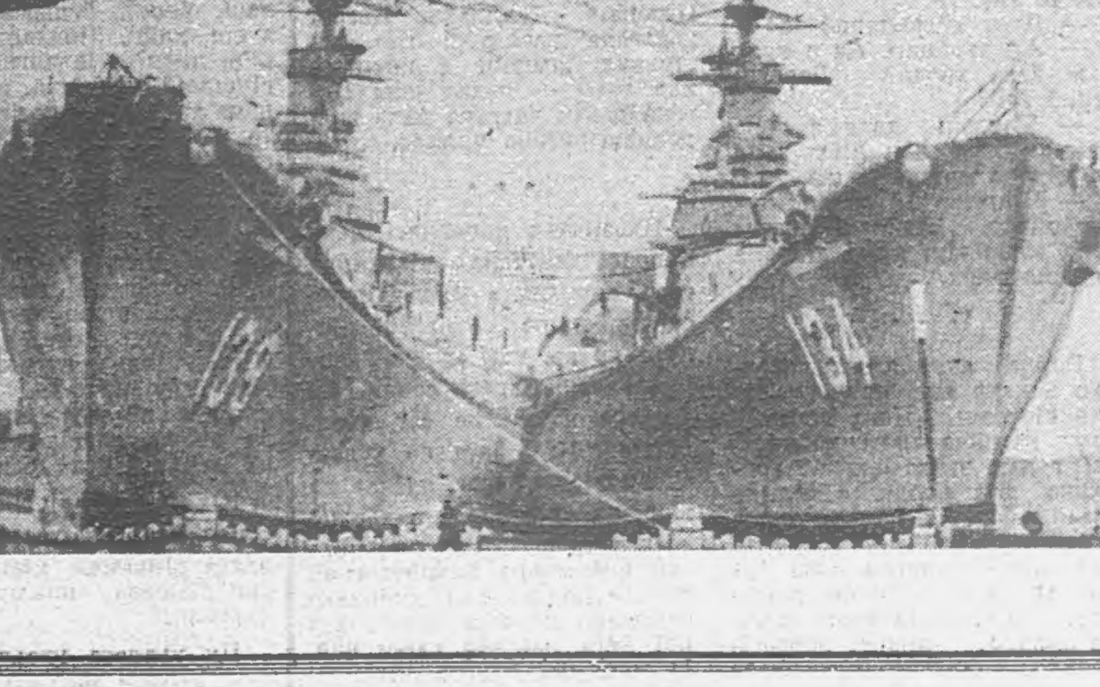

США. США оборона министра Чейни Ричарда Пентагоне чакхъяьккхар пресс-конференци. Цо цигача хоам бир администраце кийчъяьча тIема бюджета проекта цхьайолча деталех.

Р. Чейне аьначох, кердача бюджета Пентагона проекте чудоагIаш да, карарча финансови шера США оборона министерства балха хьакъоастадаь хиннача ахчанца нийсдича укх шера бюджетага дIадода ахча 2,6 процент лохдар.

«Цу тIема бюджета проекта юкъебоагIа, — аьлар цо, — Малхбоален Европен Советски Союзен хулаш латтача феноменальни хувцамашта духьала баьккха хьалхара гIа».

СУРТА ТIА: «Салем» яхен США ВМС крейсераш Филадельфе форда порте (ер порт а кхычарца цхьана дIакъовла лерхI Пентагоно).

АП-ТАСС телефото.

Редакционни почтацара

Демократе чоалхане совгIаташ

Сона хет вайх дуккхабараш демократе хьакъехьа тувлабелча санна. Цо ше цхьанне цхьа беркат дахьаргдолаш санна лерхI. Цо автоматически а сиха а цхьа хIама дарга хьеж. Дукха хаяр вай цу сахьатага хьежа, юххера из хьакхьчад. Ура!

ХIаьта автоматически хIама хьа ца дарал совгIа, кхы а керда, демократизацеца дувзаденна декхараши халонаши хьахулилга гучадаьлча демократи кIезигагIа хьаллоац. Цунца ба бокха политически кхерам «Мадарра аьлча, фу лу вайна цо?» яха уйлаш хьакхолл.

Уж вай хьежаш дараши уж кхоачаш ца хиларах хула халахетараши — из деррига а хьахул вай политически опыт ца хилар бахьан долаш.

Демократе совгIаташ дахьац. Из политически вахар вIаштIехьдаккхара йола бокъонца хала а чоалхане а система я. Цунна чIоагIа тIехьабарех волча цхьанне иштта аьннад: «демократи доал дара эггара вогIа йола форма я, вожаш ерригa вожаш ца лаьрхIача».

Цо луш цаI да, бакъда, из хоадам беш дола беркат да: обществога йиш хулийт ший ерригa творчески потенциал гучаякха а цох пайда эца а.

Бакъда, цун метта демократе дIадех нах общественно хьинаре хулга! Вай дерригаш а декхарийла да демократе йоакхо е. Цу хьакъехьа из геттара къиза а дукха хIама дIадехаш а система я. ТаIазар къиза а мадой: нагахьа санна цо дIадехараш кхоачаш ца дой дIайоал из.

Вай дукхагIча хана кхета а дац цо дIадехараш. Воай цо йоакхо ярга хьеж вай, хIаьта цо йоах: «Оашош е шоай йоакхо. Вайна хет, цо воашта ялсмале яхваргья аьнна, хIаьта вайна цо хьадел низ, денал, изобретательность, хьинар хила де деза вахар. ХIама хьадеш хила, из я шоана йизза йола кортмукъале! ХIаьта оашош даьчох хьахинначов жоп а ле.

Мел дукха ба вайна юкъе демократи йолаш доахалург а да тхо, даха бокъо а я тха, аьнна хетараш! ХIана? Шоашта из езандаь. Шоаш цунна тIехьаболандаь. Кхыметтел сужне а ухандаь цунна. Цхьабакъда, абстрактно, вахара йоакхонашца бувзам боацаш.

Цу наха-м даьра ягIац демократи. ХIана аьлча демократе дIадех халданза ше хьаллоацаши шийна болча пайдана хадданза гIуланх деши хулилга. Цунна эшац, мел лакхъяь яле а, платонически уйлаш. Цу уйлашца из лергья. Цунна эш гIулакх леладе хов нах.

Демократех демократи хургьяцар, нагахьа санна, цо массанена а, кхыметтел шийна духьала бараштa а, политически кортмукъале ца хилийтара. Нагахьа санна цунна тIехьа бараш цунца иштта платонически уйла йолаш хуле, тIаккха хьем боацаш цох пайда эцаргба духьалбараша. Демократена духьалбараш-м даьра тохалургба демократи йолча хана. Из шеко йоацаш да. Къаьстта вай мехка, хIана аьлча уж вайцига дукха а ба, тIатеIIа гIулакхаш деш а ба. Демократи платонически, пассивни лораеш болчарел уж котбаргба, из дIа а йоаккхаргья.

Демократи хила боагIаш бац динагIдола вахар хьадара беча балха юкъе дакъа лацара юстарбуьлараш. Шоаш юкъе а боацаш хьа а даь, шоашта из хьалургхиларга догдоахараш. Иштта позице тIа латт дукха бараш. ХIаьта иштта йола вай позици а хьакхеллай антидемократизмо. Къаьстта цо хьахилийтай вай юкъе а доацаш цхьаннеша — «стройо», «Iаьдало», «парте», «центро» — вахар вIаштIехь дакхха, а тоаде а дезаш лерхIа оамал. Антидемократизмо ехача дуккхача кортмукъаленашта юкъе я цхьа паргIато а — нах общества, политика, дегIаахара наькъа йоакхо яра мукъабахар. ХIаьта, цунга вай дIаIаьмачоа тара а да. Кхеташ а ца кхеташ а вай безам бац керда мухь воашта тIаэца, хIаьта дукхача даькъе эгIаза а ух вай: «Сендухьа ду вай из а из а? Из деррига а Iаьдало де деза!».

Иштта гIулакх, ший бе доллар наьха безам ца хилар демократена кхераме да. Наха хьалхара цхьаккха хIама дулургдац цунга. Нагахьа санна цар ца дой, цхьаккха хургдац-кх. ТIаккха цаI мара дисац — юха а наха хьалхара деррига дар. ХIаьта, из демократи хIалак хилар да.

Долче, демократе дIадеххача тайпара граждански хьинар долаш, инициативни, гIулакхаца, вай воаш ца хуле, из вайна юсаргьяц.

Вайна доагIар а хургда из...

Ю. ОЛЕЦЦУК.

Москва.

(«Известия» газета, 1990 шу, 16 февраль).

ГIадвугаш да хьокхамаш

Госприемка системагIа болх бара вай республике эггара хьалха инициатива дIайолаьрех ба СССР 60 шу дизара цIерагIча Грозненски «Оргтехника» яхача производственни объединене машинашъераш. Шергара шерга шоаш доаха производственни хьокхамаш динагIа а хулийташ, яхье хьалха латташ хьабоагIа уж. Цар ерригa арахецача тайп-тайпарча продукцех 99 процент яр дикен тIехликен мара яц.

Ший потребителий хьашташ дизза кхоачашдара тIагIертта къовсам лоаттабеча цо доккхий къахьегама толамаш доахаш чакхбаьккхар укх шера январь бутт. Пачхьалхен планагIа лаьрхIачул совгIа цо арахийцар 157 эзар сома маьха товарни продукци, хIаьта заданел совгIа маьхалъяьккхар 25 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд объединено машинашъераша.

Экономически реформа хьалашка къахьегача цар шергара шерга динагIа хулийташ латт кхыдола технико-экономически хьокхамаш а. Къахьегама овсарле лаккхьяра бетта план дикка тIехкхоачашъяьй цар. Бийдал, электроэнерги, металл, кхыйола материалаш кхоярах арахецача продукцега дIабода мах лохбарах пачхьалкхенна пайда бара задани йизза кхоачаш а еш, дIабахача бетта 727 эзар сом пайда бир машинашъераша.

Объединене цхьаккха цеха коллектив йисанзар январь бетта пламахи тIайийчача декхарехи лоархIа ца еш. Царна юкъе а къаьстта дика болх беш хиларца белгалбаьнна ба Москалев Виктор Анатольевич керте латтача пхелагIча цеха машинашъераш.

К. МАГОМЕДОВ.

съенна хила мег германски дивизи ГIалгIай полко йохаеш котало яккхарца дувзаденна Терски областа инарал губернаторга паччахьа Николай 11-чо яйтай яха «телеграмма». Цу «телеграмма» текст кхетаме йоацаш оттаяь фальшивка хилар-м дувца дезаш а дац, хIана аьлча, из харцахьа оттаяь хиларал совгIа, цхьаккха а текстологически анализ ловргйолаш а яц из. ХIаьта ГIалгIай полка сий даккхара из де эшаш дац, хIана аьлча цо ишта а даьккхад кхоачамболлаш бокъонца дола сий.

1916 шера ноябре полк, ерригa дивизи а санна, Румынски фронте, Буковине дIайийгай. Цига халача ха тIа лаьттай, гIаш баьле фронта хьалхарча окопашка хила бийзаб бIухой. Шу чакхдоалаш полка командира цу хана хиннача цу тIема гIулакхех баьча хоама тIа дувц. Кхо кIира совгIа йолча хана хадданза тIема нийча лаьттаб бIухой (тIеххьарча ткъаь дийнахьа цкъа мара говраштa тIера нувр яккха йиш хиланзар дошлой), хIаьта тIеххьарча бархI дийнахьа окопашка а болаш.

Геттара во лоаттадир полка даа хIамеи говрашта баа фуъи, яхаш хоам бора полка командира. 510 дошлочох 343 мара висанзар, гIелбенна, тIем тIа бовш, човнаш а лазараш а хулаш. Иштта дийцачул тIехьагIа полк шоллагIча лине тIа яьккхар. Бакъда цхьан дийнахьа салеIачул тIехьагIа дивизе 3-ча бригаде а йолаш фронта хьалхарча позице эттар полк 12-ча кавалерийски дивизе доакъой метта.

Цу эпизода теркам тIабохийт вай лоамарой-кавказцаш мел хала никъ беш хиннаб, эрсий эскара кхыбола салтий а санна, цхьаккха маIан доацаш лоаттаеш йола дунен бойни кхетае мишта баьннаб гойта.

Иштта эттача хьало наьха уйла сомаяккхарали эскарера нах ада болабалийтарали совгIа, долаш долчоа гуччахьа раьза боацача а боахар. Къаьстта цу деношка ГIалгIай полка дошлочо Гулаев ГIаьзе «тур дийтта массехк чов йир взводни урядника». Вожаш кхерабар духьа полка ханна команда еш хиннача полковника Сухина дийхар Гулаевна тIема трибуналага гIолла цIенхаштта таIазар делга.

1917 шера бIаьсти юха а Къулбехьен - Малхбузен фронте йоалаяьча дивизе 8-ча армена юкъе а йолаш эрсий эскарца цхьана цу тIем тIа тIеххьара дакъа лаьцар. Толаме дIаболабенна из тIом геттара воча оагIорахьа баьлар. ХIаьта эскаре а общеcтве а гIеттар революционни уйла.

Самодержави дIаяьккхача февральски революце дIайолайир эрсий эскарера демократизаце юхь. Цу процесса лоархIаме фактор хилар шерра яьржача салтий хержача комитетех. Бакъда, Кавказски дивизе командоване лоамарой-дошлой организованность ца хилар бахьан долаш, цар политически опыт ца хилараргIа йохайир комитеташ, дуккхача даькъе уж шоай влиянена кара а ерзаеш, царна юкъерча салтий викалий болх боахама гIулакха дешашца кхоачамбеча а берзабеш.

Бакъда, дивизера революционни оаз цIенъяь соцае низ кхачанзар начальникий. Де хIама а доацаш бIогора боахар контрреволюционни эпсараш «Яхийла демократически республика» аьнна тIаяздаь йолча, дивизе штаба тIа хьалъэллача цIеча байракхо. 1917 шера февралаи октябраи юкъерча хана аграрни дош къосастадара тIехьа Подолерча украински ахархоша лоаттабу къовсам чIоагIа хьаллаьцар лоамароша-фронтовикаша. Дивизе штаба начальника йоахар, лоамароша «политически платформа пункт а лерхIаш оттаду помещикаш бовхилгеи помещикий хьу тедача хьун хаьхой тIема низаца ахархоша эшабелгени».

Лоамарой - фронтовикаш революцегахьа боахаш бар дивизеца хиннача свянзстий командацара эрсий салтий, пулеметни отряде хинна Балтфлота матроса. Цар дIайовзийтар лоамарошка Россе хулаш йола событеш, цар маIан. Февральски революци хиннaчул тIехьагIарча хьалхарча бетташка матросашта юкъе болх беш большевикий - ленинций группа хинна хилар бакъдеш документальни тешалаш да. Командованега эггара а гоамагIйолча цу отряда комитето шийна хьатIанийцар дивизе чурча порядкашта демократизаци яра координатора декхар, лоамарой дошлошта политически кхетам балара бехктокхам шийна хьатIа а лоацаш.

Корниловски мятеж йолча хана революционни Петроград йохае оттаьча 3-ча дошлой казакий корпусаца яр Кавказски туземни дошлой дивизи а.

ТIехьагIа из иштта ше хержар дувцаш, следстве Корнилова йоахар. III-гIа корпус а санна, из дивизи «болхлойн салтийн депутатий Петроградски Совета барт бохабеча влиянена духьала отталургдолча» эскара доакъоех лоархIар ше...

Революцена хIалак хургхилара кхерам тIалаттача хана из денале лораяра а корниловщина йохаяра а дукха хIама дир большевикаша, революционно - демократически партейи организацейи викалаша. ТIемца духьалъоттарал совгIа большевикаша корниловски эскара духьальяхийтар Советий делегацеш. Эскара доакъой а заводийн фабрикийн болхлой а викалаш. Кавказцаш болча бахийтача агитатораштa хьехар деш вар Я. М. Свердлов. Полкашта юкъе боккха кхетама болх бир Ерригроссийски бусалбай совета делегаце. Центробалто лоамарой болча яхийтар хьалхагIа дивизе полкашка пулеметчикаш болаш гIулакх деш хиннача 2-ча Балтийски флотски экипажа матросий делегаци.

В. И. Ленина белгалдаьхад «бIаьхийча нахагара дIанийкхача корниловщацца дола общественни низаш шин тайпара мара лархIа доагIаш дац: «дики дивизи казачествои». Хьалхабараш баьдей Iехабаьи нах ба» (Сочиненей бизза гуллам, 34 том, 219 оагIув). Из ленински анализ нийса хилар бакъдир корниловски эскара доакъош долча революционни Петрограда бахийтараша хьалхара царца тайсача бувзамаша.

Петрограде бахийтараша Iехабаьча лоамароша даьча къамаьлаша дIадовзийтар этта хьал. Мятежах лоамарой дивизи дIатеха хиннаяр цунцара нах Iехабарцеи политически цIур болларцеи. Август бетта юххье денз ерригача полкашка дIадоладир столични гарнизона салтий гоамболийташ дола хабараш. Цар йоахар, агитатораш болча большевикаша Iеха а беш. Петроградски гарнизона салтий корта бохабу малараш мела а болабеннаб, цхьаккха хIама деш а бац, тIем тIа кIаьдденна эскар фронтови позицешка хувца тугаш а бац. Из деш эпсараша теркалдора дивизе лични состав 1914 шу чакхдоалача хана денз хадданза тIем тIа йолаш хьаена хилар а. деррига эскар а санна, из а тIем тIа лаьтта кIаьдъялар а. Бокъонца болча даьхе лораерий декхар, йоахар цар, столицера анархи, негар дIабаккхар да.

27 августа Дно яхача станце дивизе эшелонаш дIайохийтача хьалхха бIеха цIур беллар корниловцаша, «Известия» яхача газета тIа яздеш махиллара, малав ца ховча цхьан саго лоамарошта юкъе бомба чукхессар, цо вийна а лозаваь а 10 саг Iовиллар. Эпсараша цу сахьате из даьр большевикаш ба аьнна, дIакхайкадир, боабаьрий пхьа леха дошлой тIа а хьийхар.

ШоллагIча дийнахьа бохабаьча наькъа хьалхашка сайцар эшелонаш.

Дивизена хьалха айтта йолха гIалгIай полка сотнеш, приказ кхаьчача мугIарагIа айтта йолаелар. Антропшино яхача станце дIакхаьчача правительственни эскарца вIашагIкхийтар уж. Инарала Деникина яхачох, «казакаши» «оакхарийи» гаргакхоачаш латт аьнна хазарагIа, шоай позицеш а юташ дIанхаб правительственни эскарцара бIухой. Бакъда, вIашагIкхетар чанхдаьннад эрсий салташеи гIалгIай дошлошеи вошал а деш. Шоаш Iеха а баь, контрреволюцена гIулакх де оттабе гIерталга гуча а даьнна, «гIалгIаша чIоагIа воча оагIорахьа йийцай корниловски авантюра. Цига юхатIехьашка баьннаб, цул тIехьагIа Вырица яхача станце дIабахаб», — иштта яздаьд из бIаргадайнача эрсий салтечо «Терский вестник» яхача газета тIа.

Хетаргахьа, полко цу тайпара никъ хоржача цхьа къаьстта лоархIам болаш хиннав цун керда этта командир полковник Котиев Алсбик. Эшелонаш Петроградагахьа йолхача хана цхьан станце лоххаш «Марсельеза» а йолаш цо юхахьалъэллар цхьанне Iояьккха хинна цIе байракх, из бахьан долаш къайлагIа эгIазбахар цхьабола эпсараш.

ГIалгIашта тIеххьа хьайнр кхыча полкий дошлой а. Цу ханна цига полкашка кхьчар Петрограда делегацеш. 1 сентябре дивизе ерригача комитетий шеръяь заседани хилар. Цига лаьрхIар Кавказски туземни дивизи корниловски мятежаца гIулакх долащ яц аьнна. Цхьайолча комитеташа дIадийхар контрреволюционни гIулакх тохкилга а командованена таIазар делга а. Большевикий парте хьинаре къахьегар бахьан долаш йир инарала Корнилова контрреволюционни переворот, къаьстта аьлча соцадир цунна юкъе лоамароша - фронтовикаша дакъа лоацилга. Дивизе цхьаболча дошлоша чIоагIа хьаллаьцар большевикаша могадарах 31 августе тIайийца Iаьдалах йола Петроградски Совета резолюци. «Солдат» яхача большевистски газето кхозза дийцар дивизера хьал, анализ а еш, чIоагIа хьаллаьцар дивизера революционни уйла йола дакъа.

Иштта чакхдаланзар лоамарой полкаш (сентябрь бетта Кавказски туземни корпус а яь дIаоттаяь йола), Октябрь котбаьннaчул тIехьагIа Петрограда яьча походе пайда ниъца III-гIа дошлой корпус а санна, Петрограда юххе, Дно яхача станце соцае Керенский гIортар а.

Корпус Кавказе дIаяхийта аьнна яьча решене чIоагIа йохайир полкашкара дисциплина, хьалхьоайир тIема духьалара уйла. Сентябрь бетта корпуса командиралла оттаваь инарал Половцев (столице июльски демонстрацена топаш тохача хана Петроградски военни округа командующи хиннав из) мукIарло де дезаш хиннав. «ГIулакх эскара цхьадолча доакъошка сотнейи полкийи командираш хоржача кхаьчад... Столицера хадданза хьаух дисциплина телхаеш бола агитатораш», яьхад цо. Вохк моттиге цо белгалдоакх: корпуса полкаш «йизза еха я», лоамарой «кронштадски новкъостий санна ба. ТIом бара гIулакх вIалла а дац, нагахьа санна чурча е арахьарча моастагIашта духьалвала аьнна приказ хуле, со тешаш вац приказ кхоачашхургхиларах».

Шоаш баьхача мехка цIабаьхка лоамарой - фронтовикаш эггара чоалханеча политически хьал тIа айттар. Ерригача Россе а санна, революце эггара лоархIамечарех дола цхьа дош укхаза а къоастадинзар. Цул совгIа, этта хьал кхы а халча даькхар къамашта юкъерча чоалханеча гIулакхаша. ГIулакх лоамароштеи казакаштеи юкъе тIом а отташ воча даьлар. Казакий контрреволюцена керте латтараша аьттехьа а дитанзар войсковой лаьттах совдар лоамароцта декхара дош дувцилга. Къулбаседа Кавказа вIашагIкхийттача лоамарой ЦК кулгалхой дуккхаза хьалхьедеш кхыметтел декларативни форме оттадаь а из дош оттаданза баланзар. Иштта эттача хьале тIема низаца чIагIало лувца баьлар: войсковой правительство казакий полкашца, горски правительство — Кавказски дошлой корпуса полкашца.

Бакъда, уж а вожаш а гIертацар къахьегамхой хьаллаца. Фронтера цIабаьхкачул тIехьагIа шоай герз шоашка а долаш дукхха бола дошлой юрташка цIабахар. «ГIалгIай полк мадарра аьлча йолаш яцар... беррига дошлой шоай цIеношка цIабахар, цхьабараш отпускагIа, вожаш шоай лоIаме», — яхаш дувцар инарала Половцева 14 октябре Тифлисе. Мадарра аьлча, инарал лоамаройх - фронтовикех аьттув хеташ вацар Петрограде волаш а, царех дукхха бола нах «большевикаш санна гIулакхаш деш ба». йоахар цо. Цудухьа горски правительства керте латтаращца цхьана чуйнна болх бир цо полкаш кердайсахаш. 1917 шера аьхки Къулбаседа Кавказе запасной сотнеш ялхазлагIа гульяр ларде а лаьца. Уж тIеххьара низткъала гулбир баха нах духьалболаш, царца хьаэца бийзар уголовни таIазар дара кIал ца биса байдда лелараш а. Цудухьа йоккха башхало яр фронтера цIабаьхкарий полкаштеи керда вIашагIтехача полкаштеи юкъе. Уж-м 1918 шера март бетта кхаччалца мара хила а хиланзар.

Казакийи лоамаройи социальни кертелаттараш революцена духьал овттар дизза дIадаьлар Сийлахь - боккха Октябрь котбаларца. Къулбехьен - Малхбоален Союзе вIашагIа а кхийтта, цар кхыбола къовсам белабир вай крае социалистически революцена духьала. Цу пхьоагIоно бакъйир «моллагIча а бокъонца цIенхаштен кIоргга политически долча деша хьакъехьа группировка йода къамий хьакъехьа а йсацаш, классашка гIолла» яха ленински уйла (Сочиненей бизза гуллам, 24 том, 134 оагIув). ХIаьта тIемахи революцехи чакхбаьнна дукхха бола дошлой 1918—1920 шерашка Советий Iаьдала тIехьа къовсам лоаттаберий мугIараштa юкъе гу вайна.

Т. МУТАЛИЕВ,
исторически Iилмай кандидат.

Укх статьях йоагIа гонорар ГIалгIайчен автономи меттастаяра фонде дIахьожаяр дех аз (НГIАССР Жилсоцбанка № 10700110 йолэ счет).

Брянски области Сувемски района Холмечски школа пионерски отрядо Кулаженко Игора — Афганистане веннача шоай мехкахочун цӀи лелаю. Дукха ха йоаццаш дешархоша шоаш болча хьоашалгӀа хьийхар цун однополчанин Шпандарев Игорь. Хацар берашта, шоаш болча из хьахьехаш, шоашта юкъера никъ бе цу 26 шу даьннача зӀамигача сага мел хала хургда. Пхи шу хьалха чов хинна операци йича когаш дӀалаьцар цун. Эттара хьалха цун новкъост а хинна дӀаэттар нана. Сесаг дӀаяхар, йиӀиг а нйца. ХӀаьта а, мел хала дале а, Игорь вохаш вац. Шийх дика нах беттлу йоах цо вахаре. БӀухоща цхьаннахьара яьккхай цунна инвалида коляска, «Совавто-Брянска» шофераша «Инициатива» яхача кагирхой центраца цхьана цунна совгӀата машен еннай. Брянски автозавода болхлоша кулгашца лелаергйолаш хьатоайир из. Иштта шин транспортаца вера из Холмечски школе а.

Тренажераш тӀа упражненеш ярца дӀадоладу Игора шиӣ ди. ТӀаккха — болх. Кулгкара даь зизаш гулдеш ва из. Эзар гвоздика чудодача цхьан галех «Пластик» объединене 4 сом ахча лу. Бетта 160 сом долча пенсел тӀех 50 — 80 сом ахча хул цунна.

Цун доттагӀашта юкъе Таня яхаш йоӀ а я. Хетаргахьа, вахар а дукха ха ялалехьа тоадала мегаш да.

СУРТА ТӀА: Игорь наьнаце Таняйцеи. Хьанна хов, дукха ца говш ер карточка дезала сурт хулий а.

Л. СВЕРДЛОВА сурт. (ТАСС фотохроника).

ВАХАРА ЭША ХЬАЛАШ

Могаргдий—теш городе а юрта а уж хилийта

ИӀовхал яц. Хий тоъац. Электроэнерги каст-каста дӀалокъаю, вӀалла дага а доацаш. Цу тайпа хӀамаш вай вахаре нийсдалара бехк ба, дукхагӀча даькъе, коммунальни службай. Цхьабакъда, долаш да кхытайна бахьанаш а. ГӀишлой, коммуникацей мощносташа таро лац республике деззача тайпара из гӀулакх леладе.

НГӀАССР Министрий Совете вӀашагӀъеллай компетентни специалисташ чубоагӀа комисси. Цун декхар да хьалъеш латтача а хьалъяь яьннача а гӀишлошта инвентарнзаци яр, тахан эшарга а кхы тӀехь-тӀайоагӀача хана эшаргхиларга а хьежжа коммунальни система дергга доакъош комплексно дегӀакхувлара программа оттаяр.

Тха корреспондента массехк хаттар дир комиссе кулгалхочунга, республика Госплана председатела заместительга Л. Д. Дзейтовайга.

— Шиӣ хана дукха дувцар городан юртан юкъера белгалонаш дӀайоалаш латташ хиларах. Юрта цунах цхьаккха пайда балаьзар. ХӀаьта городе а дӀадахача массехк шера промышленни предприятеш, тӀакхийттаяле а цо вахаре тӀатеха цхьаккха паргӀато яц. Шун группас кийчъеш йола нероприятеш чакхъяьхача, городен юртен бахача наьха вахар цар эргадоаккхаргда аьнна хетий хьона, Лидия Джабраиловна?

— Тхо из де гӀерт. ХӀаьта а, ховш махиллара, новкъарленаш дукха я. Цу гӀулакхага дӀадодар айде дезаргда, хӀаьта дефицит даггара айлуш йоагӀача хьалашка, хӀара сом, хӀара турба лорае езача хана из де хала хургда.

Тоае а хӀанзчул тӀехьагӀа хьалъе а еза итташ йоккха гӀишлош, бӀаьш километраш коммуникацеш яхка еза. Грозне а, юрташка а, цу гӀулакха Ӏалъмате дукха материальни а финансови а рузкъа эшаргда.

Тахан вайна гуш дола коммунальни боахамера сел нийрча сурт — производственнии социальни гӀулакхашта лаьрхӀа йола капитальни вложенеш дӀа-хьа екъача союзни министерствашеи ведомствашеи дукккхача шерашка лелаьча диктатах хьахиннар. Озабезам бора промышленни потенциал айяра. Социальни гӀуллакхашта ахча дисара принципагӀа» хьожадора. ХӀаьта, коммунальни боахама гӀишлош хьалъяра-м геттара кӀезига ма хьожадорий из ахча.

Цудухьа, Грозне, Гудермесе, Ножай-Юрта, кхыча городашка а юрташка а уж «кӀопилгаш» (цӀенош, школаш, берий бешамаш) хьал а еш, хийи, йӀовхали, электричествои Ӏалашъяра эша гӀишлош тӀехьагӀа, ахча хиннача хана хьалъергйолаш йита ца йитача де хӀама дацар. Иштта кхаьчар вай укх арадовла зӀар доацача хьале. Таханарча дийнахьа керда квартира хьацара ордер йола саг дӀачу а ваха, Ӏоха йиш йолаш цаӀ квартира яц укхаза. КӀираш доахаш багӀа нах хий а свет а йоацаш. ХӀаьта Ӏан замалахьа Ӏазап тӀаоттаду шелало. Гурахьа улицаш хӀалъюз хиша, хӀана аьлча, доагӀан канализаци ленттӀа болх беш яц.

Юххера цхьан дийнахьа соцае езаргья хьалъеш мел латта гӀишлош, хӀана аьлча, уж дӀаювза коммуникацеш хургьяц.

Цу хьалага кхаьчай Аргун. Укхаза массаза а тоъац хийи энергии. Кхы а ирагӀа латт йӀовхал ца тоъара дош: болх беш йолча котельнешта магац город йӀовхалца Ӏалашъе. Итт шу гаргга ха я очистной гӀишлош хьалъеш латта, хӀаьта уж дӀаяла езаш яр 1982 шера. ЧӀоагӀа воча хьал тӀа я МагӀалбик. Иръеннай социальни проблемаш Гудермесски районе. Цига баха Ӏобоалӏабьб Ӏалама хатар хиннача зонера 3000 совгӀа дезал. Керда хьалъеш латт бӀарчча юрташ. ХӀаьта цига лаьтта кӀалгӀолла инженерни коммуникацеш яхка еза, электричествои хийи Ӏалащдара гӀишлоши линеши е еза.

Цу чоалханерча хьале сихен гӀулакх довзаши де деза вай воаша дер. Цхьаккха хӀама диц ца долийташ. Цхьан дешаца аьлча, тха декхар да къастан нийссен йола программа министрий Советага дӀаялар.

— ТӀаккха ахча мичахьара дахьаргда оаш? Укх массехк итт шерашка хьаӀайна проблемаш мишта къоастаергья?

— Духхьал республика чурча чотах. Центральни ведомствашцара гӀулакхаш хьалха санна леладоре, гӀулакх тоалургхиларга даха дог дацар. Нохч-ГӀалгӀайче боахама расчетага яларца тоадала мегаш да гӀулакх. Республика кортамукъа йолча хана вай хургйолча бюджета из низткъала хургдале а, социальни лоархӀам бола гӀишлош хьалъяра ахча хьакъоастадергда министрий Совето. Кхы фу дергда укхаза: эхь деций, шийла школаши берий бешамаши хилар, цхьаккха тайпара паргӀато йоаца больницаш хилар? ХӀаьта, вай юрташ? Кхалнаха гидехкаш 2—3 километр гаьнара кхухь цхьаццайолча юрташка хий. Ӏ тайпара сурт хоза тов художнико дила хилча, цхьабакъда, вахаре из ца дайча дикагӀа да.

Укх хьатӀайоагӀача пятилетке долалургда тхо, юрташкарча а городашкарча а наьха вахара хьалаш гаргарча хана къаьта эргадоахаргдола а дукхача шерашка юкъахдисар меттаоттаде вӀаштӀехьдоалийтаргдола а инфраструктура объекташ социальни дегӀаахара плана юкъекхувла.

— Редакце дукха письмош да Грознерча нахагара иха. Цар тӀа нах леткъ, газаца во Ӏалашбу шоаш яхаш. Ножай-Юртовски районера тхьамкен хьайбаши леладераш а леткъ, газопровода юххе шоаш баххаше чай примусаца е керосинкаца дӀохдедезаш ба шоаш, яхаш. Хьанна еза из экономи, йоах цар.

— Вай хӀанзалца вӀаштӀехьдаьннадац, мехкдаьтаца а, хьалхарча аргӀе, газаца а республика чура хьашташ Ӏалашде. ХӀана? Цкъа-дале, лакхера Ӏочулора лимит. ШозлагӀ-дале, уж дехкараш тахан дӀадаьхача а газах пайда эца хала хургда, хӀана аьлча, коммуникацеш тоъац. ХӀанз оаха кийчъеш латтача республикана газофикаци яра йолча программа тӀа белгалдаьккха да, ерригача районашкеи юрташкеи газ чуйиллар. ТӀаккхача хала, лоамашкахьа ядача юрташка йикъяь газ кхухьаргъя.

ХӀанз кхомбарах лаьца... Газ ма езза дӀа ца хецаш вай воашта чоалког бетт. Шийна шийла хилча, фу дергда саго? ФуннагӀдаь а дохьдергда-кх шиӣ цӀа. ЦӀа охьдара дӀаухийт — из массанена ховш а да — дукха электроэнерги. ХӀаьта дукхача моттигашка счетчика тӀа лер а ца юташ. Лоамашка хедаю цӀера лаьрхӀа дукха мах бола хьу.

Цу деррингех хьахула зе вӀалла дувца а ца дезаш доккхагӀа да из газ кхоярах хьахулача пайдал. Ӏалама рузкъа акха хьисапе хӀалакдар соцаде дезаш хӀама да. Цул совгӀа, пайда ийбе лерхӀ хӀанзалца вай ца лелаьча энергонсточникех а. Йоккхийча ГЭС-ща, ТЭЦ-ща цхьана хила еза доккха доацача хиш тӀара зӀамига источникаш, цул совгӀа, маьлха а муха а энергеца болх бераш.

— Мел ахча дӀагӀоргда вай вахар цу хьакъехьа тоадарга?

— Нийса дола таьрахь оалалургдац сона, хӀана аьлча, хӀанз а гулъеш мара яц аналитически материал. Моттигерча советий исполомашца, депутатски активаца цхьана. ХӀанзалцца вайга йолаш мича яр уж даннеш. Республике йолаш йола таронаш эшачарел дукхха кӀезигагӀа йолга-м массанена а хов, хӀаьта а царна юкъера юкъ мел йоккха я ховш саг вац. Цхьайола коммуникацеш меттаоттаечул кердаяраш хьалъеш аттагӀа долча кхаьчад хьал. Цудухьа хьа мел дер специалисташца дага а довлаш де деза. Цунца дувзаденна бакъахьа хетар, тхоай активе дукхагӀа инженераш, къаьста, йоккха опыт яраш хилча. Цу нахага кхайкарал де безам бар са:

«Деза новкъостий!» Коммуникацеш тоаяра е кердаяраш хьалъяра йола шоай предложенеш хьайита республика госплане, тха комиссе отраслевой подгруппай кулгалхочун, жилищно-коммунальни боахама территориально - производственни объединене генеральни директора У. Арснукаева цӀерагӀа, «Чечингушводмелиорация» объединене начальника М. Баматгиреева цӀерагӀа, «Чечингаз» объединене директора Ю. Героева цӀерагӀа, «Грозэнерго» директора Г. Янина цӀерагӀа, «Чечингагропромдорремстрой» треста управляюще Р. Омарова цӀерагӀа».

Къамаьл чакхдоаллаш са безам бар цхьаьккха цхьа хӀаманна теркам тӀаоза: из оаха кийчъеш йола программа кхоачашъе вӀаштӀехьдаргда вай ерригa промышленноста отраслеш, гӀишлошъяр, юртбоахам пайда а беш болх беш худе. Ца хуле, из программа каьхата тӀа юсаргья.

Къамаьл дӀаяздаьр С. ИВАШКЕВИЧ.

Письмо лерагӀа

ХӀана леткъ нах

«Укх шера нийс тайна газеташи журналиши яздаьд аз. Цхьабакъда, геттара во хьакхухь тхона уж. Масала, январе диазза ера почта, тӀеххьара дена газеташи журналаши 30 — 31 январе арадаьннараш дар. Феврале вӀалла а денадац. Шугара кагӀо дех аз». Иштта яздаьдар, Сунженски района Орджоникидзевская яхача станице Шерипова улицагӀа 74 цӀагӀа вахача Умаев Ахьъяда редакце цӀерагӀа.

Цу тӀа дувцар тахкара укх деношка цу района бувзама узеле хилар тхо. Оахадаьча хаттарашта укх тайпа жоп делар цун начальнига заместитела, районе гӀолла почта дӀакхахьара бекхтонхаме йолча Селезнева Ксения Федоровнас:

— Цу каьхата тӀа яздер бакъ да. Из нийсденнад почтальонаш ца таарах. Массехказза райони газета тӀа объявленеш а тийнай оаха из болх бара нах бехаш. Цхьабакъда, раьза волаш саг нийслац. Укх тӀеххьарча иттех шера почтальоналла болх бе безам болаш вена цхьаккха вац. ХӀана аьлча, хала болх ба из. Газеташ, письмош, журналаш дӀакхухьаш дукха гӀаш лела везаш хул. Цар бетта эпар а дац 110 сом алапи 20 сом премии — 130 сом мара.

Из иштта дале а, бахача наха шоашта доагӀар мара дӀадехац. Эггара халагӀа я шуга каьхат яздаьр вахаш йола № 4 йолча бувзама отделенеа юкъейоагӀа участок. ХӀаьта цига гӀулакх деш кхо почтальон хила везача хӀанз шиъ мара вац — 66 шу гаргга даьнна Федорова Вера Трофимовнаи гӀаьххьа яьнна Петрова Зоя Сидоровнаи. Цар болх сихагӀа дӀагӀоргболаш, уж дӀабаха безача новкъа пхе моттигемашинаца дӀакхухьаш почта Ӏоехк оаха, цигара хьа а нйеш, дӀахо дӀа-хьа екъа цар йиш хургйолаш. ХӀаьта хьалха цкъа хьайица газеташ, журналаш, кхыдар ковкарта увтташ дийнъа ваьлча, дӀахо дӀадала ца тоъаш, царца юха а ший тӀорми хьалбизара бувзама отделене юхаверза везаш хилар почтальон. ГӀулакх де саг воацаш йисача, хӀанз Умаев Ахьъяд вахача участке почта дӀа-хьа екъара оаха оарцагӀбоах кхыча бувзама отделенешкара, (хӀаьта уж тха Орджоникидзевски станице йиъ я) шоай болх а баь, мукъабаьнна нах. Цудухьа нийслу цига бахача наха почта ханнахьа па нкухьаш. Шоаш раьза болаш ду цар из гӀулакх. ХӀана аьлча, цу участке новкъостал даьчул тӀехьагӀа, цар бетта алапеш юкъера лаьрхӀача 240 сомага дӀакхоачаш хул.

К. Ф. Селезневас ма аллара, почта ханнахьа хьакхахьац, яхаш леткъараш бакъ ба. Почтальоний алапеш лакхъдаь а, цар штат шеръяь а гӀулакх тоалара таронаш лаха еза района бувзама узела кулгалхоша.

Х. МАГОМЕТОВ.

Халкъа кхоллам

Саг йоалаеш урдона шика бенна хиннаб цхьан саго. Шийга сесаг юхалийча эгӀазваха, устда волча вахав из.

— Аз хьайна бенна са шика юха а бале хьай йоӀ цӀайига, — аьннад цо.

* * *

— ВанагӀ, — аьннад вокхача саго, астановке латташ, — уж, ГАЗ-24 яхараш, шийла машенаш я мотт сона.

— ХӀана ях Ӏа? — хаьттад юхе лаьттача зӀамигача саго.

— Даьра, юхе да тӀех мел йоалача машенашка багӀараш норках яь кийнаши дубленкаши тӀаювхаш боландаь яхар аз-м.

* * *

— Хьо ма чӀоагӀа курваьннав машин ийцача денз.

— ХӀана ях Ӏа из?

— Тахан сона юхе да машин соца а ца еш тӀехьваьлар хьо.

— Кулг айдаьдарий Ӏа?

— Айдаьдацар. Аз а кулг айде деза хьона? Довзаш деций вай?

— Довзаш дале а сона жайно бокъо лац кулг хьал ца айича машин соцае.

— БӀаргагуш харц лув хьо хӀанз. Жайнаш яздеча хана машинаш мича хиннай, вордаш мара.

* * *

Ворда ахка а яха, ваьллав вокха саг из хьалъяккха гӀерташ. Цига тӀанхаьчача кагийча наха новкъостал а даь, хьалъяьккхай вокхача сага ворда. «Даьлахь шоай кагийнах, баркал аьлча кӀезига ма дий, ахча делча дӀа мича эцаргда оаш, — вир хилда шин шинне даьшта». «Аьъ, из Ӏа тхога мишта аьлар», аьнна, корзагӀбаьнна, вокхача сагах лата чугӀийртаб кагий нах. «Сабарде кагий нах. Шоана халахете а шун даьшта-м дикахетаргдар из», — яьхад вокхача саго.

Цхьаннахьа мовлат дешача вӀашагӀкхийттаб Цагени моллеи. Цагена хаьттад моллага: «Молла, со дагавоагӀий хьона?». «ВагӀац сона-м, малав хьо?» — хаьттад моллас. «ХьаӀаьхкарцига вай вӀашагӀкхийттача хана хьона тума деннар ва-кх», — аьннад Цагена. «Ай, цхьа тума мара деннадарий Ӏа?» хаьттад моллас. «Деннадацар», — аьнна Цагена. «Ӏа итт тума денна хиннадаларе дагавоагӀаргвар сона», — яьхад молла.

* * *

Цхьаннахьа мовлат дешача даггара къамаьл деш ваьгӀана моллас аьннад шийга йист ца хулаш ваьгӀача Цагенага, «Ер а вагӀа укхаз йист ца хулаш». «Молла, марха маца дехка мегаргда?» — хаьттад Цагена. «Малх чубизача дехка мегаргда», — жоп деннад моллас. «ТӀаккха вӀалла малх чу ца бузе фу де деза?» — юха хаьттад Цагена. «Даьллахь, Цаген, хьайгада вагӀар-кх хьо, ма гӀулакх доацаш волавир-кх хьо аз», — яьхад кхы Цагена даьча хаттара дала жоп доацаш висача моллас.

* * *

Цхьанахьа хьоалчагӀ деча вӀашагӀкхийттача вӀаьхийча саго аьннад: «Цхьа дика саг нийслоре сай йоӀ дӀалургьяр аз, кхы цунна ахчарузкъа мадезацар сона». Из дӀахеза цхьа къе саг хьалгӀеттав. Кхы йист ца хулаш сацав вӀаьхий саг. Цхьа ха яьннача хана юха а хьажа: «Цхьа дика саг нийслоре сай йоӀ маьре йохийтаргьяр аз». «Даьра хьо дийнахьа сарралца дӀа-юха хьеже хьа йоӀ йига лаьрхӀа саг-м вац, Ӏа сога из хьа ца яйте, — аьннад юха хьал а гӀатта къеча саго.

ДӀаяздаьр ЧАХКИЕВ Мурат.

ТЕЛЕВИДЕНИ

17 ФЕВРАЛЬ,

ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Маман, папан, сои.
9.00 — «Шера ханаш». Февраль.
10.00 — Документальни фильм.
10.55 — Нийсархо. «Кхалсага логика».
12.10 — Коталон 45 шу дузаш. «Время выбрало нас» яха художественни фильм. 4-гӀа сери.
13.20 — Гуш дар — теша хала дар.
14.20 — Быков Леонида фильмаш ролаши. «Зайчик» яха художественни фильм. 1964 ш.).
15.40 — «Радуга» яха халкъа кхоллама телепрограммай VIII Дунен халкъашта юкъера фестиваль.
16.15 — Партех йола диалогаш.
17.15 — ЗӀамига фантази.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера хьал.
18.45 — «Парнасага вуга лагӀа».
19.00 — Профессиональни баскетбола Майамера фестиваль. Америка «дерригача седкъий» матч.
21.00 — Ха.
21.30 — «Телескоп».
21.45 — «КВН-90».
00.15 — «А» программа.
1.00 — Ден лув-кхера.

Бийсанара ТВ.
Экспериментальни программа.

2.00 — «Чисто английское убийство» яха художественни фильм. 1-реи 2-гӀеи сереш.
4.40 — «Шире круг» яха эстрадни программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.15 — Документальни фильмаш.
8.55 — «Жар отцовского горна» яха Ашхабадера передача.
9.20 — «Да здравствует Франция. Или русские в Париже» яха передача.
10.05 — «Ошибка старого волшебника» яха художественни фильм. (Субтитращца). (ГДР).
11.20 — «Пойдем на звук гармоники» яха Пятигорскера передача.
11.50 — Союзни республикай кинопублицистика. «Третий цвет времени» яхача документальни фильма премьера. Чернобылерча экологически хьалах (Киев).
13.00 — «Юрмала-90». Регинальни этап. Ташкентера передача.
13.40 — Мультфильмаш.
14.00 — Эрсий къамаьл.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — Вай заманхо (гӀалгӀай меттала).
17.45 — «ГӀалий мехка». Телефильм.
18.00 — «Оаша харжа иллеш». Концерт (нохчий меттала).
18.30 — Ха.
19.00 — «Импульс». Прямой передача. Телефонаш: 22-26-68, 22-93-92, 22-01-65.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — «Под знаком «Пи» яха передача.
22.45 — Коньобежни спорт. Дунен чемпионат. Австрера передача.

Бийсанара сеанс

23.45 — «И в шутку, и всерьез» яха киноконцерт.
00.35 — «Как изучить шведский язык» яха художественни фильм (Чехословаки, 1980 ш.).
1.15 — «Ну, как же так, доктор?» яха художественни фильм (ГДР, 1979 ш.).

18 ФЕВРАЛЬ,

КӀИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Массанена йола спорт.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Ӏуррехьа.
10.00 — Даьхенна гӀулакх деш.
11.00 — Ӏуйрийнара сакъердаме программа.
11.30 — «Дунен гонахьа». Альманах.
12.30 — УнахцӀено.
13.15 — Коталон 45 шу дузаш. «Время выбрало нас» яха художественни фильм. 5-гӀа сери.
14.20 — Массанена йола педагогика.
15.20 — Поэзе миноташ.
15.25 — «Юрта сахьат». Панорама.
16.40 — Фаьлгийи приключенейи дунен тӀа. «Мио, Мои, Мио» яха художественни фильм. (СССР, Швеци). (Духхьашха).

КӀиранден кинозал.

19.00 — Мультфильм. Документальни фильм.
19.45 — «Квартира» яха художественни фильм. (Премьера).
21.00 — 7 ди.
22.00 — Даммленах йола уйлаш.
22.15 — П. И. Чайковске ерригa симфонеш. № 5 йола симфони.
23.15 — Документальни фильмаш.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта!
8.15 — Документальни фильмаш.
8.40 — «Золото» яха художественни фильм. (Субтитрашца).
10.15 — «Альтернатива яц». Грознерча экологически хьалах дола документальни фильм. «Земля тревоги нашей» яхача циклера.
10.40 — «Ревизор» яха художественни фильм.
13.00 — Фильм-концерт.
13.30 — Концерт.
14.00 — Коньобежни спорт. Дунен чемпионат. МаӀанах. Австрера передача.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.00 — «Планета». Дунен халкъашта юкъера программа.
18.00 — Хоккей. СССР чемпионат. «Химик» — «Динамо» (Рига).
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — Коньобежни спорт. Дунен чемпионат. МаӀанах. Австрера передача.
21.00 — 7 ди (сурдотаржамца).
22.00 — «Женатый холостяк» яха художественни фильм. (Духхьашха).

19 ФЕВРАЛЬ,

ОРШОТ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильмаш.
9.10 — «Вход воспрещен» яхача документальни фильма премьера.
9.30 — «Квартира» яха художественни фильм.
10.45 — ЗӀамига фантази.
11.30 — Гуш дар — теша хала дар.
12.30 — Ха.
16.00 — Документальни фильм.
16.40 — Концерт.
17.25 — Берий сахьат (французски метта урокаца).
18.25 — Коллаж.
18.30 — Ха.
19.00 — Ӏаьдала — Советаш.
19.30 — Мультфильм.
19.40 — Ж-Б. Мольер. «Тартюф» яха А. П. Чехова цӀерагӀа Московски Художественни академически театра фильм-спектакль. (Премьера).
21.00 — Ха.
21.30 — Актуальни интервью.
21.40 — «Тартюф» яхача фильм-спектакла дӀахододар.
22.45 — Эрсий опера мастераш. «Петров Ивана вахари ролаши».
23.55 — Ха.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйрийнара гимнастика.
8.15 — Ӏилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Физика. 10-гӀа класс.
9.05 — Итальянски мотт.
10.05 — Эрсий къамаьл.
10.35, 11.35 — Астрономи. 11-гӀа класс.
11.05 — «Шакарим» яхача Ӏилма-довзийтара фильма премьера.
12.05 — «Хождение по мукам» яха художественни фильм. 11-гӀа сери.
16.55 — Нохчий мотт Ӏомабу вай.
17.25 — Скальпелагара лазерга кхаччалца.
17.55 — Заманца гӀа боахаш. Нохч-ГӀалгӀай АССР заслуженни хьехархо Л. Дадаев (нохчий меттала).
18.10 — Киножурнал.
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — СССР Лахкехьарча Совета сессе. Перерыве (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
21.15 — Армрестлинг. Москва-90.
21.35 — Документальни фильм.
22.00 — Иллюзион. «Великий утешитель» яха художественни фильм.

РАДИО

17 ФЕВРАЛЬ, ШОАТТА

7.30 «Юрта вахар» (нохчий меттала).
7.45 Хоамаш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 «Патриот» (нохчий меттала).
10.15 Теша мегаргвараш (нохчий меттала).
10.35 Музыка.
10.40 Халкъа тӀахьожам болх беш ба (нохчий меттала).
10.55 Музыка.
11.00 «Къонал».
11.30 — 12.00 Наркомана исповедь.
15.15 Концерт.
16.00 Хана дӀадех (гӀалгӀай меттала).
16.15 — 17.00 Концерт (гӀалгӀай меттала).
18.00 — 19.00 «Музыкальни почта» (гӀалгӀай меттала).

18 ФЕВРАЛЬ, КӀИРАНДИ

7.30 Передачай программа.
7.35 Хоамаш.
7.45 — 8.04 Вай депутаталла кандидаташ (гӀалгӀай меттала).
8.15 — 9.00 Даькъала дувц шо.
11.30 — 12.00 КӀиранден музыкальни программа.
15.15 — 15.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00 Литературни Нохч-ГӀалгӀайче.
16.0 Реклама.
16.40 — 17.00 НегӀий ашараш.
18.00 — 19.00 «Иллеца доттагӀал долчарна» яха концерт.

19 ФЕВРАЛЬ,
ОРШОТ

7.30 «Юрта вахар» (гӀалгӀай меттала).
7.45 Хоамаш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай порграмма.
8.20 Кирпиши хӀана тоъац? (гӀалгӀай меттала).
8.30 — 9.00 Ӏуйрийнара концерт.
9.15 ГӀишлош оахош ю, Тхоашта ю (нохчий меттала).
9.30 «Тхога язду» (гӀалгӀай меттала).
9.45 — 10.00 «Халкъа балах дола бакъдар» А. Угурчиева поэма. (гӀалгӀай меттала).
15.30 Нохч-ГӀалгӀай радиои телевиденеи инструментальни ансамблеи солистий концерт (гӀалгӀай меттала).
16.00 — 17.00 Информационно-музыкальни программа. Радиостудера прямой трансляци.
18.00 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.10 Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.20 — 18.40 «Кагирхойи хан» (нохчий меттала)

Хаоттам

Тахан республике гӀоллеи Грознеи морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3 — 8 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 0—5. Грозне 1 — 3 градус йӀовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоанеи ломмеи цхьайолча моттигашка лаьгӀо йоачан а йолаш, дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагӀонашкахьара секунде 3 — 7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 1 — 6 градус шелали, дийнахьа 0 — 5 градус йӀовхали йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

САЛОӀАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТА,
17 ФЕВРАЛЬ

С. М. Кирова цӀерагӀа парк. 6.00 «Энтузиаст» яха футбольни клуб 8.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш. 9.00 Книжкаш дукхадезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дӀа-юха хувцар. 10.00 Автодром.

В. И. Ленина цӀерагӀа ДК. 8.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш. 8.30 Машинкаца аьхинга хӀамаш яра курсаш. 12.00 «ЦӀагӀара медсестра» яха курсаш. 15.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 16.00 Халкъа драматически театр. 17.00 Гитаристий берий кружок. 17.00 Документальни фильмай кинофестиваль. 18.00 Балетни студи.

Н. К. Крупскаяй цӀерагӀа ДК. 11.00 Технически кхоллама кружок. 14.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш. 16.00 Китайски гимнастика. 18.00 «УнахцӀено» яха клуб. 18.00 Кагирхой салаӀара сайре.

С. М. Кирова цӀерагӀа ДК. 9.00 «Кружевница» яха клуб. 11.00 «Нийсархо» яха клуб. 12.00 Утренник. 15.00 Агитбригада.

Химикийн ДК. 17.30 Духовой оркестр. 18.00 Камерни хор. 18.00 «СелаӀад» яха халхара коллектив. 19.00 «Лидер» яха спортклуб.

Сердалон болхлой ЦӀа. 10.00 Эхь-эздела школа. 14.00 «Маски» яха берий театр-студи. 16.00 Гитаристий ансамбль. 18.00 Гитаристий ансамбла концерт.

«Красный молот» завода ДК. 9.00, 13.00, 18.00, Ӏарбий меттала къамаьл де Ӏомалу вай. 13.00 Эстрадни оркестр. 15.00 «Вай беш» яха клуб.

Пролетбата цӀерагӀа ДК. 14.00 «Теремок» яха киноклуб. 18.00 «Довзаш хургда вай!» яха клуб.

«Оргтехника» объединене ДК. 9.00 Игротека. 10.00 Вокально - инструментальни ансамбль. 12.00 Кагирхой цӀей. 12.00 Аэробика.

М. Горьке цӀерагӀа клуб. 10.00 «Кружевница» яха клуб. 10.00 «Хозяюшка» яха клуб. 11.00 Литературно-музыкальни композици. 13.00 Макраме дукхаезараш хьех оаха.

Хлебокомбината клуб. 9.00, 16.00 «Каратист» яха клуб. 11.00 «Грация» яха клуб. 13.00 «Кружевница» яха клуб. 14.00 «Къона каратист» яха клуб. 16.00 «Мукъам» яха студи.

В. Маяковске цӀерагӀа клуб. 15.00 «Солнышко» яха киноклуб. 17.00 «Неш» яха клуб.

КӀИРАНДИ,
18 ФЕВРАЛЬ

С. М. Кирова цӀерагӀа парк. 6.00 «Энтузиаст» яха футбольни клуб. 8.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш. 9.00 Книжкаш дукхадезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дӀа-юха хувцар. 10.00 Автодром.

Филармоне зал. 15.00 Берий халкъа филармони. г. Грозне № 7 йолча берий музыкальни школа отчетни концерт.

Офицерий ЦӀа. 11.00 Филофонистий клуб.

В. И. Ленина цӀерагӀа ДК. 8.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш. 8.30 Машинкаца аьхинга хӀамаш яра курсаш. 8.30 «Росинка» яха халхара ансамбль. 9.00 Балетни студи. 10.00 «Улыбка» яха халхара халкъа ансамбль. 11.00 «ЦӀагӀара медсестра» яха курсаш. 12.00 Бальнии дискои халхарий школа. 13.00 «Меридиан» яха халхара халкъа ансамбль. 15.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 19.00 СалаӀара сайре.

Н. К. Крупскаяй цӀерагӀа ДК. 19.00 Нохчий мотт Ӏомабу вай. 10.00 Технически кхоллама кружок. 14.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш. 14.30 «Юный ленинец» яха берий кинотеатр.

С. М. Кирова цӀерагӀа ДК. 10.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш. 12.00 «Мультик» яха клуб. 16.00 «Говза кулгаш» яха клуб.

Химикий ДК. 10.00 Изостуди. 11.00 «Нийсархо» яха мукъача ден клуб. 17.00 Вай ханарча халхара ансамбль. 18.00 «Лидер» яха спортклуб.

Сердалон болхлой ЦӀа. 10.00 Ло баккхен хӀамаш теген Ӏомалу вай. 12.00 Английски мотт Ӏомабу вай. 12.00 Хореографически кружок. 13.00 «Песенка» яха вокальни группа.

«Красный молот» завода ДК. 9.00 Ло баккхен хӀамаш теген Ӏомалу вай. 13.00 «Космонавт» яха берий кинотеатр. 14.00 «Соловушка» яха вокальни группа. 14.00 Эстрадни оркестр.

Пролетбата цӀерагӀа ДК. 19.00 «Сириус» яха дискоклуб.

«Оргтехника» объединене ДК. 9.00 Игротека. 10.00 Вокально - инструментальни ансамбль. 10.00. Ло баккхен хӀамаш теген Ӏомалу вай. 10.30 «Росинка» яха киноклуб. 12.00 Аэробика. 18.00 Дискотека.

М. Горьке цӀерагӀа клуб. 14.00 Фаьлг болча хьоашалгӀа. 18.00 Ло баккхарен хӀамаш тегарен курсаш.

Хлебокомбината клуб. 9.00, 13.00 Ло баккхен хӀамаш теген Ӏомалу вай. 12.00 Вокально - инструментальни ансамбль. 17.00 Кагирхой салаӀара сайре.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктохама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05037. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92.

Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 566.